НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Фінансово-економічний факультет
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 „Фінанси, банківська справа та страхування»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА
на тему:

«Формування та використання оборотного капіталу підприємств»

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Студент групи Ф-20.04 _____ Горенко Кіріл Павлович
(підпис)

Науковий керівник _____ к.е.н. Шапіло О.В.
(підпис)

Робота допущена до захисту _____д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
(підпис)

Київ 2024

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – *бакалавр*
Галузь знань - *07 «Управління та адміністрування»*
Спеціальність – *072 «Фінанси, банківська справа та страхування»*
Освітньо-професійна програма – *«Фінанси, банківська справа та страхування»*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук
_____
«18» жовтня 2023 р.

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу бакалавра
Горенко Кіріл Павлович

1. Тема роботи: Формування та використання оборотного капіталу підприємств
керівник роботи: к.е.н. Шапіло О.В.
затверджена наказом по Академії від «18» жовтня 2023 р. № 385/1

2. Термін здачі студентом закінченої роботи 5 червня 2024 р.

3. Вихідні дані роботи: закони та нормативно-правові акти України, що регулюють діяльність комерційних банків, офіційні публікації і матеріали Національного банку України, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних науковців, а також здобуті наукові факти і статистичні дані, що відображають використання оборотного капіталу підприємств.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):

1) теоретичні аспекти формування і використання оборотного капіталу підприємств;

2) аналіз формування і використання оборотного капіталу підприємств;

3) удосконалення механізму формування і використання оборотного капіталу підприємств.

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, діаграми, таблиці.

6. Дата видачі завдання 18 жовтня 2023 р.

Керівник _____
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Від-мітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра на засіданні кафедри	18.10.2023	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	01.11.2023	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	13.11.2023	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	04.12.2023	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	25.12.2023	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	22.01.2024	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	26.02.2024	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	25.03.2024	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	22.04.2024	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	01.05.2024	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	20.05.2024	Виконано
12.	Попередній захист роботи	03.06.2024	Виконано

Студент_____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи_____ к.е.н. Шапіло О.В.

(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи бакалавра

студента Національної академії статистики, обліку та аудиту

Горенко Кіріл Павлович

Тема: «Формування та використання оборотного капіталу підприємств»

Загальний обсяг роботи складає 65 сторінок.

Містить 24 таблиці, 9 рисунків, 58 літературних джерел.

Актуальність теми. Модернізація фінансових інструментів управління та регулювання виробництва відбувається на тлі складної фінансово-економічної ситуації в умовах війни як в аграрному секторі, так і національній економіці загалом. Україна володіє значним природно-господарським потенціалом вирішення глобальної проблеми продовольчої безпеки, у зв'язку з чим зростає роль ефективної діяльності аграрного сектору, що забезпечується стабільною і високорезультативною роботою кожного його суб'єкта господарювання.

У сучасних умовах господарювання оборотні кошти відіграють вагому роль, адже вони є частиною ресурсів підприємства, яка переносить свою вартість на вироблену продукцію і повністю повертається до підприємства в грошовій формі в кінці кругообігу його оборотного капіталу у процесі виробництва. Тобто оборотні кошти є важливим інструментом формування прибутку підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є поглиблення теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо формування та використання оборотного капіталу підприємств.

Об'єкт кваліфікаційної роботи бакалавра - процес формування і використання оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств Київської області.

Предмет кваліфікаційної роботи бакалавра – сукупність теоретичних і методичних аспектів щодо вдосконалення механізмів формування й використання оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою роботи є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних процесів і явищ, фундаментальні положення економічної теорії, інституціональної економіки, бухгалтерського обліку, економічного та фінансового аналізу, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з питань формування і використання оборотного капіталу підприємств.

Поставлені задачі вирішувалися за допомогою комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Із загальнонаукових було використано такі методи: дедукції – для побудови структури роботи; абстрактно-логічний та синтезу – для уточнення категоріального апарату дослідження; аналізу – для класифікації оборотного капіталу та джерел їх формування; індукції – для формування загальних висновків до проведеного дослідження. Для аналізу та оцінки фінансового стану і фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств використано спеціальні методи дослідження – методи обробки інформації, зокрема, групування, розрахунок відносних і середніх величин, графічний метод, розрахунок індексів, прийоми горизонтального, вертикального аналізу, порівняльний аналіз.

У першому розділі «Теоретичні аспекти формування і використання оборотного капіталу підприємств» – обґрунтовано сутність економічної категорії оборотного капіталу; досліджено склад і структуру оборотного капіталу та джерела його формування.

У другому розділі «Аналіз формування і використання оборотного капіталу підприємств» – проведено аналіз механізму формування оборотного капіталу підприємств, а також проведено оцінку ефективності використання оборотного капіталу підприємствами.

У третьому розділі «Удосконалення механізму формування і використання оборотного капіталу підприємств» – обґрунтовано заходи з підвищення ефективності механізму формування і використання оборотного капіталу підприємств, а також напрями удосконалення забезпечення потреби в оборотних коштах підприємств.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані теоретичні розробки і практичні рекомендації можуть бути впроваджені у діяльність сільськогосподарських підприємств у процесі формування та використання оборотного капіталу, що дозволяє підвищити дієвість використання фінансових ресурсів підприємства.

Ключові слова: оборотний капітал підприємств, формування оборотного капіталу, використання оборотного капіталу, механізм формування оборотного капіталу підприємств, структура оборотного капіталу, джерела формування.

Студент _____ _____

(підпис)

(прізвище ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП		8
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ	11
1.1	Сутність економічної категорії оборотного капіталу	11
1.2	Склад і структура оборотного капіталу та джерела їх формування	19
РОЗДІЛ 2	АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ	31
2.1	Аналіз механізму формування оборотного капіталу підприємств	31
2.2	Оцінка ефективності використання оборотного капіталу підприємствами	50
РОЗДІЛ 3	УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ	60
3.1	Заходи з підвищення ефективності механізму формування і використання оборотного капіталу підприємств	60
3.3	Напрями удосконалення забезпечення потреби в оборотних коштах підприємств	66
ВИСНОВКИ		74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		77

ВСТУП

Актуальність теми. Модернізація фінансових інструментів управління та регулювання виробництва відбувається на тлі складної фінансово-економічної ситуації в умовах війни як в аграрному секторі, так і національній економіці загалом. Україна володіє значним природно-господарським потенціалом вирішення глобальної проблеми продовольчої безпеки, у зв'язку з чим зростає роль ефективної діяльності аграрного сектору, що забезпечується стабільною і високорезультативною роботою кожного його суб'єкта господарювання.

У сучасних умовах господарювання оборотні кошти відіграють вагому роль, адже вони є частиною ресурсів підприємства, яка переносить свою вартість на вироблену продукцію і повністю повертається до підприємства в грошовій формі в кінці кругообігу його оборотного капіталу у процесі виробництва. Тобто оборотні кошти є важливим інструментом формування прибутку підприємства.

Теоретичним засадам формування і використання фінансових ресурсів підприємств аграрного сектору національної економіки присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких: В. Алексійчук В. Андрійчук М. Дем'яненко, П. Канінський, С. Кваша, Г. Кірейцев, І. Лукінов, М. Малік, Б. Пасхавер, П. Саблук, Л. Худолій О. Шпичак та ін. Загальні положення сутності оборотного капіталу висвітлено у значній кількості наукових досліджень, серед яких варто виділити праці В. Даниленка, Н. Михалицької, О. Непочатенко, А. Поддєрьогіна.

Однак спектр теоретичних засад і прикладних положень щодо формування й використання оборотного капіталу підприємств з метою підвищення ефективності господарювання та конкурентоспроможності, залишаються відкритими, зокрема: немає єдності у визначенні сутності економічної категорії «оборотні кошти», їх структури; з різних позицій трактуються джерела формування. Необхідність вирішення зазначених

питань обумовлює актуальність теми даного дослідження, а також визначає його мету, задачі, об’єкт і предмет.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є поглиблення теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо формування та використання оборотного капіталу підприємств.

Для досягнення мети у процесі дослідження були визначені й вирішені такі основні задачі:

– уточнити сутність економічної категорії оборотного капіталу;

– розкрити склад і структуру оборотного капіталу, джерела їх отримання;

– розкрити існуючі механізми формування та використання оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств;

– здійснити оцінку стану та фінансових результатів діяльності підприємств;

– проаналізувати структуру оборотного капіталу підприємств, ефективність їх використання;

– запропонувати підходи до вибору оптимальної політики формування та використання оборотного капіталу;

– розробити пропозиції щодо вдосконалення формування оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств.

Об’єкт кваліфікаційної роботи бакалавра - процес формування і використання оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств Київської області.

Предмет кваліфікаційної роботи бакалавра – сукупність теоретичних і методичних аспектів щодо вдосконалення механізмів формування й використання оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою роботи є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних процесів і явищ, фундаментальні положення економічної теорії, інституціональної економіки, бухгалтерського обліку, економічного та

фінансового аналізу, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з питань формування і використання оборотного капіталу підприємств.

Поставлені задачі вирішувалися за допомогою комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Із загальнонаукових було використано такі методи: дедукції – для побудови структури роботи; абстрактно-логічний та синтезу – для уточнення категоріального апарату дослідження; аналізу – для класифікації оборотного капіталу та джерел їх формування; індукції – для формування загальних висновків до проведеного дослідження. Для аналізу та оцінки фінансового стану і фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств використано спеціальні методи дослідження – методи обробки інформації, зокрема, групування, розрахунок відносних і середніх величин, графічний метод, розрахунок індексів, прийоми горизонтального, вертикального аналізу, порівняльний аналіз.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні дані Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Київській області, аналітичні огляди і звітні дані Національного банку України, річна фінансова й статистична звітність сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані теоретичні розробки і практичні рекомендації можуть бути впроваджені у діяльність сільськогосподарських підприємств у процесі формування та використання оборотного капіталу, що дозволяє підвищити дієвість використання фінансових ресурсів підприємства.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Сутність економічної категорії оборотного капіталу

Становлення і розвиток сільського господарства в Україні на ринкових засадах, незважаючи на вже значний період реформ та інновацій у галузі та національній економіці в цілому, й надалі потребує теоретико-методичного обґрунтування управлінських рішень щодо різних аспектів діяльності сільськогосподарських підприємства.

Прискорення відтворювального процесу, покращення фінансового стану сільськогосподарських підприємств, що передбачає залучення додаткових обсягів фінансових ресурсів і їх більшої віддачі, в сучасних посткризових економічних умовах в Україні та світі висуває на перший план першочергове завдання підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва і формування в сільськогосподарських підприємствах оптимальних за обсягом та структурою оборотного капіталу. Вирішення окреслених завдань обумовлює необхідність дослідження теоретичних аспектів сутності, структури й особливостей формування оборотного капіталу сільськогоспо-дарських підприємств як економічної категорії.

Економічні категорії відображують суспільні виробничі відносини як свій головний предмет; мають об’єктивний та історичний характер, оскільки характеризують об’єктивну дійсність – вони відповідають певним історичним умовам і відображують відповідний рівень економічного життя; як теоретична абстракція характеризуються специфічними ознаками (властивими тільки цій категорії); сутністю і формою прояву; головною функцією; місцем у системі категорій; формами і методами використання. Узагальнюючи вищенаведене, на рис. 1.1 зображено ознаки економічної категорії.

Рис. 1.1. Ознаки економічної категорії

Характерною й обов'язковою рисою наукового методу пізнання є те, що підґрунтям існуючих концепцій слугують постулати, на основі яких вибудовується несуперечлива теорія, що абстрактно описує явища і процеси об'єктивної реальності.

У сучасній економічній літературі застосовуються економічні категорії, що ідентично позначають зміст терміна «оборотні кошти», однак форма його подання може суттєво різнитися. З метою визначення сутності й аналізу змісту категорії «оборотні кошти» за ознаками, наведеними на рис. 1.1, вважаємо за доцільне зосередити увагу на поглибленому дослідженні таких аспектів:

1) вітчизняна економічна школа щодо визначення оборотного капіталу;

2) інституціональне і нормативно-правове закріплення економічної категорії;

3) міжнародні стандарти і підходи.

Такий підхід дає можливість чітко визначити співвідношення термінів, оскільки значення категорій «оборотний капітал», «оборотні активи», «оборотні кошти», що вживаються економістами-практиками і науковцями, є близьким, однак з деякими відмінностями.

1. Вітчизняна економічна школа щодо визначення оборотного капіталу.

Дослідженням проблем управління, організації, обліку фінансових ресурсів підприємств присвячені праці відомих вітчизняних економістів, насамперед, І. Белебехи, М. Білухи, О. Бородіної, Ф. Бутинця, С. Голова, А. Герасимовича, П. Гайдуцького, Г. Кірейцева, М. Кужельного, Ю. Литвина, та ін.

На думку авторів праць із фінансового менеджменту, фінансів підприємств А. Поддєрьогіна, Т. Момот та ін., визначення сутності оборотного капіталу є комплексним [20; 21]. Для вирішення завдань роботи важливо наголосити на таких аспектах, зокрема, ряд науковців тлумачать оборотні кошти як «предмети праці», «матеріальні активи», «гроші, що обертаються» тощо.

За визначеннями, які наводить А. Поддєрьогін, оборотні кошти – це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції. Це активи, які протягом одного виробничого циклу або одного календарного року можуть бути перетворені на гроші. Дослідник зазначає, що останнє співзвучне із визначенням оборотного капіталу – коштів, які вкладено в оборотні активи підприємства і які використовуються або призначаються для використання у виробництві, що свідчить, на його думку, про ідентичність понять. Він також наголошує, що зарубіжні економісти пропонують визначення оборотного капіталу як різниці оборотних активів і короткострокових зобов’язань, що також вказує на величину власного оборотного капіталу.

Аналіз сутності визначення економічної категорії «оборотні кошти» наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Аналіз сутності визначення економічної категорії «оборотні кошти» і суміжних термінів

Термін	Зміст визначення терміна	Коментар
1	2	3
Оборотні засоби (Економічний енциклопедичний словник [42. 11])	Грошові кошти підприємств, фірм, компаній, які авансуються в об’єкти, що використовуються у межах одного відтворювального циклу або в короткотерміновому періоді (до одного року)	Складова частина оборотного капіталу у вартісній формі / виді
Оборотні фонди (Економічний енциклопедичний словник [42, с. 11])	Предмети праці (сировина, паливо. енергія, куплені напівфабрикати, тара та ін.), які у процесі виробництва переносять свою вартість на новостворений продукт відразу, а також вартісна форма робочої сили	Складова частина оборотного капіталу, що набувула матеріальної (уречевленої форми / виду)
Оборотні активи (Економічний словник [43, с. 216–217])	Оборотні кошти підприємств, фірм, що відображаються в активі їх бухгалтерського балансу	Термін застосовується у фінансовій звітності, позначаючи оборотні кошти
(Формування та ефективність використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств [17, с. 15])	Нормовані та ненормовані оборотні кошти об'єднань, підприємств, організацій, що відображаються в активі бухгалтерського балансу	Термін застосовується у фінансовій звітності, позначаючи оборотні кошти
Активи нормовані (Управління фінансами державних підприємств [18, с. 15])	Залишки оборотного капіталу, що плануються	Складова частина оборотного капіталу

Продовження табл. 1.1

Оборотні кошти (Сучасний економічний словник [47, с. 216–217])	Частина коштів виробництва, що повністю споживається протягом виробничого циклу, зазвичай включають матеріали, сировину, паливо, енергію, напівфабрикати, запчастини, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів у грошовому еквіваленті	Вартість оборотного капіталу визначається підсумовуванням вартостей їх окремих видів
Оборотний капітал (Економічний енциклопедичний словник [42])	Найбільш ліквідна частина капіталу підприємства, яка, на відміну від основного капіталу, є більш плинною і легко трансформується у грошові кошти	Звужено відображає сутність категорії «оборотні кошти»
Обігові кошти Економічний енциклопедичний словник [42])	Сукупність грошових коштів, авансованих підприємствами для формування обігових виробничих фондів і фондів обігу, що забезпечують безперервний процес виробничо-господарської діяльності	Синонім оборотного капіталу, однак не містить внутрішньоуправлінсь-кого контексту

*Джерело: складено автором

Під оборотними коштами розуміють предмети праці, які повністю беруть участь у виробничому процесі і цілком переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції (наданих послуг) протягом одного виробничого циклу, як правило, менше ніж за 365 днів [39].

До оборотних засобів Економічний енциклопедичний словник [42, с. 11] відносить: запаси сировини, матеріалів, палива, інструменти, виробничий і побутовий інвентар, запаси готової продукції, у тому числі кошти у незавершених платежах підприємствами-постачальниками, заділи

незавершеного будівництва, тару, а також грошові ресурси (дебіторська заборгованість, короткострокові фінансові вкладення, готівкові кошти та ін.).

Оборотні засоби називають також поточними активами, оборотними фондами. Дослідники зазначають, що в ринковій економіці оборотні засоби набувають специфічної соціально-економічної форми оборотного капіталу. На підприємствах фінансисти-економісти можуть застосовувати робочу назву «оборотні засоби».

Щодо оборотних фондів, то дослідники обґрунтовують, що їх суспільною формою є оборотний капітал.

До оборотного капіталу відносять готівкові кошти, високоліквідні цінні папери, матеріально-виробничі запаси, нереалізовану готову продукцію, короткострокову заборгованість інших підприємств даному підприємству. Оборотний капітал деякі дослідники називають оборотним фондом підприємства. Згідно із бухгалтерським балансом оборотний капітал визначають як різницю поточних активів підприємства і його короткострокових зобов’язань.

У дослідженні [17] висловлюється думка про тотожність понять «оборотні кошти», «оборотні засоби» і «оборотні активи». Дослідник вважає, що «оборотні засоби» не можна розглядати одночасно і як активи, і як капітал, оскільки активи – це ресурси підприємства, що обслуговують його безперервну господарську діяльність, від використання яких підприємство очікує отримати прибуток, а капітал – це джерело фінансування цих ресурсів. Він може бути або власним, або позиковим, тобто вказує на право власності. Оборотні засоби – активна складова майна підприємства, а отже, це і є оборотні активи. Термін «оборотні активи» доречно користуватись лише в тих випадках, коли мова йде про речовий склад оборотних засобів, тобто розміщення їх в активі балансу.

Таким чином, у трактуванні економічної категорії «оборотні кошти» у вітчизняній економічній науці відсутній єдиний методологічний підхід, змішуються поняття «оборотні кошти», «оборотний капітал», «оборотні

засоби», «оборотні фонди», «фонди обігу» та ін. При цьому обґрунтовано висувається думка про ідентичність понять «оборотні кошти» і «оборотний капітал.

2. Інституціональне і нормативно-правове закріплення економічної категорії «оборотні кошти».

Важливо наголосити, що для цілей бухгалтерського обліку елементи оборотного капіталу визнаються активами, за умови, що існує ймовірність отримання підприємством у майбутньому економічних вигод, пов'язаних з їх використанням, та їхня вартість може бути достовірно визначена. В іншому випадку, коли актив не визнається, його вартість не відображається у складі оборотних активів, а зараховується до поточних витрат періоду (до категорії операційних витрат).

Згідно із Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку суб'єктами господарювання визначається вартість оборотних активів як грошей та їх еквівалентів, що не обмежені у використанні, а також інших активів, призначених для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Тут важливо наголосити, що активами визначено ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

Функціональне визначення й відображення оборотних активів у бухгалтерському обліку та при складанні фінансової звітності – формування інформаційної бази контролю діяльності підприємства, прийняття управлінських рішень. Коло користувачів такої інформації охоплює органи управління сільським господарством – потребують повного обсягу відповідної інформації; акціонери та члени сільськогосподарських підприємств – всю фінансову інформацію; комерційні партнери – інформацію про платоспроможність підприємства; кредитори – щодо платоспроможності й ефективності підприємства; податкові служби – всю

фінансову інформацію; органи статистики – про підприємницьку діяльність [28].

Узагальнюючи коло користувачів і розпорядників фінансово-економічної і статистичної інформації про стан господарюючої одиниці та господарські процеси, суб'єктами володіння та користування інформації про оборотні активи підприємства є держава (забезпечення умов розвитку ринково-орієнтованої економіки на макроекономічному рівні); власники (створення необхідних умов ефективної підприємницької діяльності на мікрорівні); наукові та практичні працівники-фінансисти, економісти (узагальнення прогресивних розробок вітчизняної та зарубіжної практики, сучасних методів бухгалтерського обліку).

Таким чином, оборотний капітал – це економічна категорія, яка являє собою інтегровану сукупність коштів, вкладених у запаси, біологічні активи, дебіторську заборгованість, поточні фінансові інвестиції, готівкові кошти, витрати майбутніх періодів, що перебувають у постійному русі, повністю споживаються протягом одного виробничого циклу і забезпечують безперервну господарську діяльність підприємства з метою отримання прибутку та його сталого розвитку. Ця економічна категорія характеризується змінністю своїх кількісних і якісних параметрів залежно від способу (форми) їх використання, потреби у них в конкретний момент часу.

Це визначення економічного змісту оборотного капіталу створює передумови для достовірного аналізу їх структурних елементів, об'єктивного визначення оптимального обсягу і співвідношення складових для забезпечення ефективного функціонування підприємства з метою виявлення резервів відтворення оборотного капіталу, удосконалення організації, зокрема, кредитного забезпечення.

1.2 Склад і структура оборотного капіталу та джерела їх формування

Глобалізація економічних процесів, швидкоплинний розвиток ринкового середовища стає підставою для формування нових стратегій управління, зокрема управління вартістю підприємства, яка дозволяє досягти стабільного руху в напрямі зростання, узгодити інші цілі управління підприємством та забезпечити його розвиток у довгостроковій перспективі. Галич О. А. виділяє принципи, на яких ґрунтується концепція управління, спрямована на максимізацію вартості: 1) «потік грошових коштів, що генерується підприємством – це найбільш прийнятний показник, що дає змогу адекватно оцінити діяльність суб'єкта господарювання; 2) нові капіталовкладення підприємство може здійснювати лише за умови, що вони створюють нову вартість, тобто коли рентабельність цих інвестицій вище витрат на їх залучення; 3) визначення оптимальної комбінації активів має змінюватися з метою забезпечення максимального зростання вартості підприємства; 4) відмова від традиційних бухгалтерських показників, які відображають поточний фінансовий стан суб'єкта господарювання та його фінансові результати. На вартість підприємства впливають внутрішні й зовнішні фактори, що визначають її і від них залежать результати діяльності суб'єктів господарювання. Саме структура оборотного капіталу підприємства як базовий внутрішній фактор вартості підприємства й обумовлює стратегію управління» [27].

Оборотні кошти, або оборотний капітал, – це фінансові ресурси, що інвестуються в кожному виробничо-комерційному циклі для створення виробничих оборотних фондів і придбання робочої сили, які у процесі обігу переходять з однієї функціональної форми в іншу, створюючи фонди обігу, та відшкодовуються у грошовій формі в кінці кожного циклу, забезпечуючи разом з основним капіталом безперервність процесу виробництва і реалізації продукції.

Рух оборотного капіталу з метою отримання прибутку і розширеного виробництва відбувається за схемою, наведеною на рис. 1.2.

У зв’язку з тим, що процес розширеного відтворення є безперервним, отримання прибутку і розширене виробництво відбувається шляхом збільшення суми коштів порівняно з вкладеними фінансовими ресурсами в процесі кругообігу оборотного капіталу.

Оборотні кошти при цьому проходять різні стадії і набувають різних форм (видів). Оперативність трансформації форми (виду) оборотного капіталу (грошова, виробнича, товарна) свідчить про ефективність їх використання.

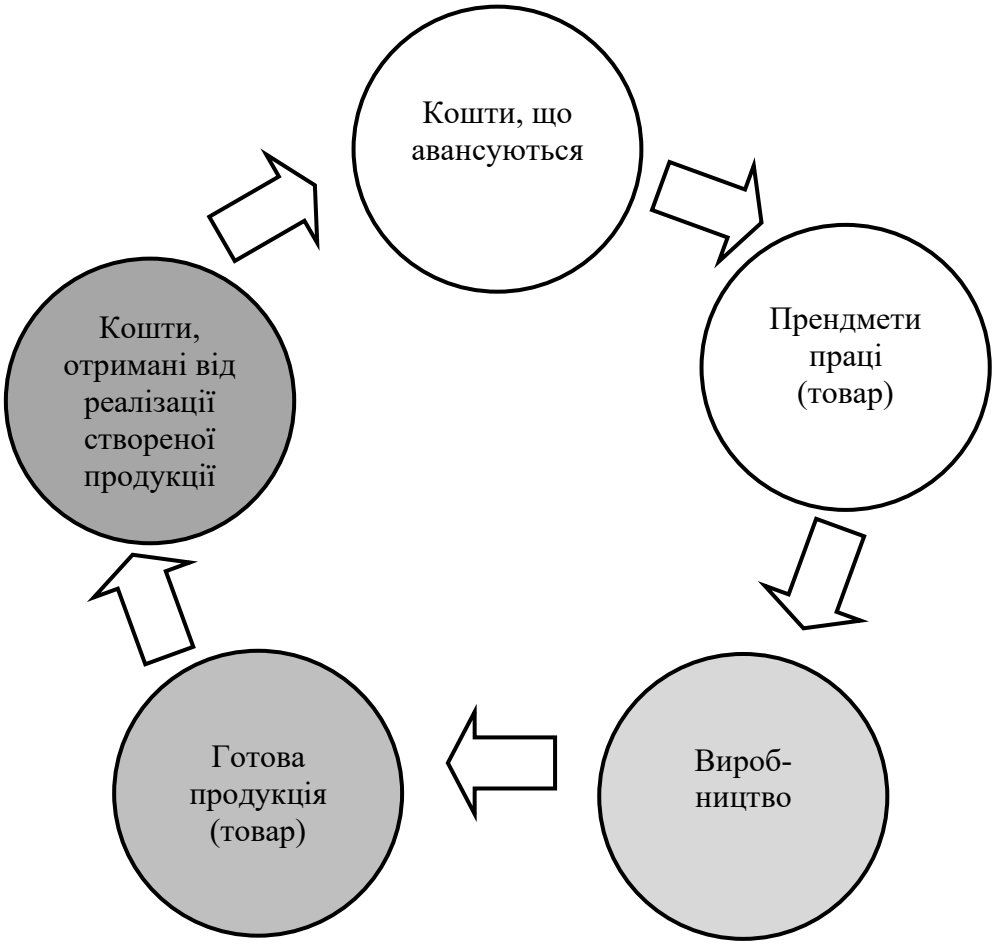

Рис. 1.2. Рух оборотного капіталу підприємства у процесі розширеного виробництва

Розроблено автором на основі літературних джерел

Як вже зазначалося, у своєму кругообігу оборотні кошти проходять послідовно три стадії: грошову (вартісну), виробничу і товарну. Тут також можна говорити про форми (види) оборотного капіталу. Дане твердження відносимо і до виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг суб'єктами господарювання.

Грошова (вартісна) стадія кругообігу коштів виступає як підготовчий етап до власне процесу виробництва шляхом перетворення грошей у виробничі запаси.

Однак фінансово-економічна особливість оборотного капіталу полягає в тому, що їх грошова форма на товарній стадії кругообігу водночас виступає новою точкою оберту – первинною грошовою стадією обороту коштів. Стадії кругообігу оборотного капіталу трансформуються за схемою, наведеною на рис. 1.3.

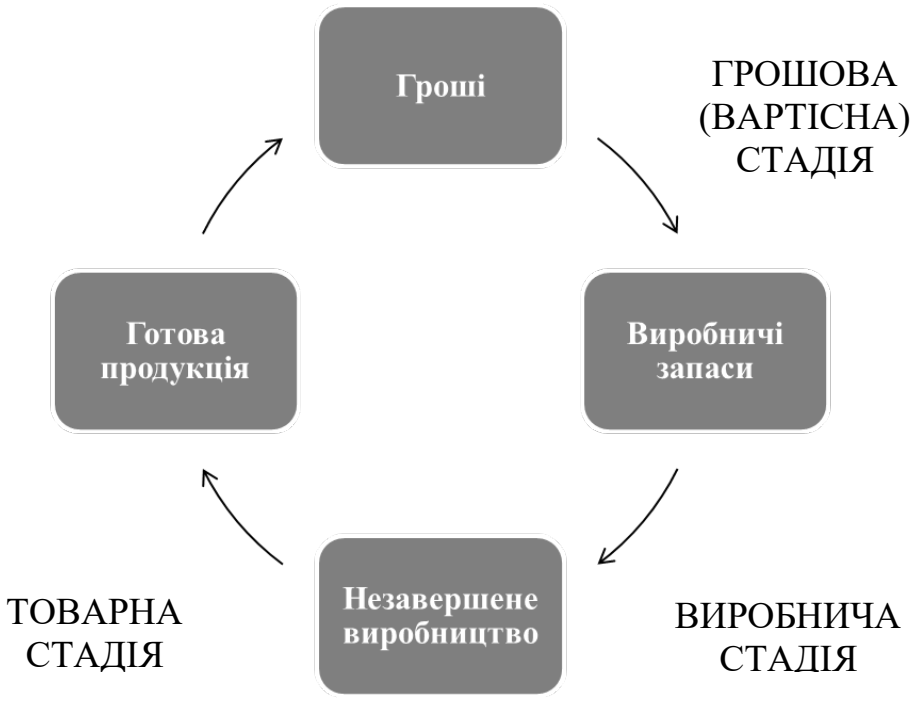

Рис. 1.3. Стадії кругообігу оборотного капіталу підприємства у процесі розширеного виробництва

Джерело: авторська розробка

У виробничій формі оборотні кошти перебувають у безпосередньому

процесі виробництва, в результаті чого отримують готову продукцію.

У товарній формі залучені оборотні кошти - це товарна продукція. Відтак частина виручки від реалізації продукції надходить на покриття вкладених оборотного капіталу, решта – стають нагромадженнями для планових потреб підприємства.

Оборотні кошти перебувають одночасно на всіх стадіях кругообігу, що забезпечує його неперервність та безперебійну роботу підприємства.

Оборотні кошти залучаються в розширене виробництво опосередковано через оборотні фонди. Структура і розміщення оборотного капіталу залежать від сфери їх функціонування: виробнича, торгово-посередницька, сфера послуг (зокрема, фінансових).

За визначеннями А. Поддєрьогіна і співавторів, у виробничій сфері оборотний капітал (оборотні кошти) авансується в оборотні виробничі фонди і фонди обігу (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Структура оборотного капіталу підприємств

Отже, оборотні кошти – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку.

До *оборотних виробничих фондів* належать: сировина, основні й допоміжні матеріали, напівфабрикати, паливо, тара, запасні частини для ремонтів, малоцінні та швидкозношувані предмети, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виготовлення, витрати майбутніх періодів.

Фонди обігу включають залишки готової продукції на складі підприємств, відвантажені покупцям, але не оплачені товари, залишки коштів підприємств на поточному рахунку в банку, касі, у розрахунках, дебіторська заборгованість, а також укладені в короткострокові цінні папери.

Співвідношення оборотного капіталу, авансованих в оборотні виробничі фонди і фонди обігу, є різним залежно від галузей/секторів національної економіки. Це пояснюється тим, що в окремих галузях/секторах економіки є лише властиві їм статті оборотного капіталу, що зумовлено специфікою організації процесів виробництва, постачання, збуту, а також облікової політики і системи розрахунків на конкретному підприємстві. Оптимальне співвідношення оборотного капіталу у сфері виробництва й обігу сприяє забезпеченню безперервності виробничо-збутових процесів на підприємстві. Слід наголосити, що оптимальність такого співвідношення передбачає зменшення частки оборотного капіталу, авансованих у фонди обігу шляхом удосконалення процесів постачання та розрахункових операцій. Організація оборотного капіталу у різних галузях/секторах економіки є одним з основних чинників, що впливають на інвестиційні процеси у державі.

Для організації ефективної господарської діяльності важливо враховувати, що різні форми оборотного капіталу підприємства мають різну інвестиційну привабливість (рис. 1.5). Це пояснюється різною можливістю швидкого переведення активу у готівкову форму без значної втрати його

вартості або з найменшими допустимими витратами, а також рівнем платоспроможності постачальника і його здатністю забезпечити своєчасне виконання боргових зобов'язань.

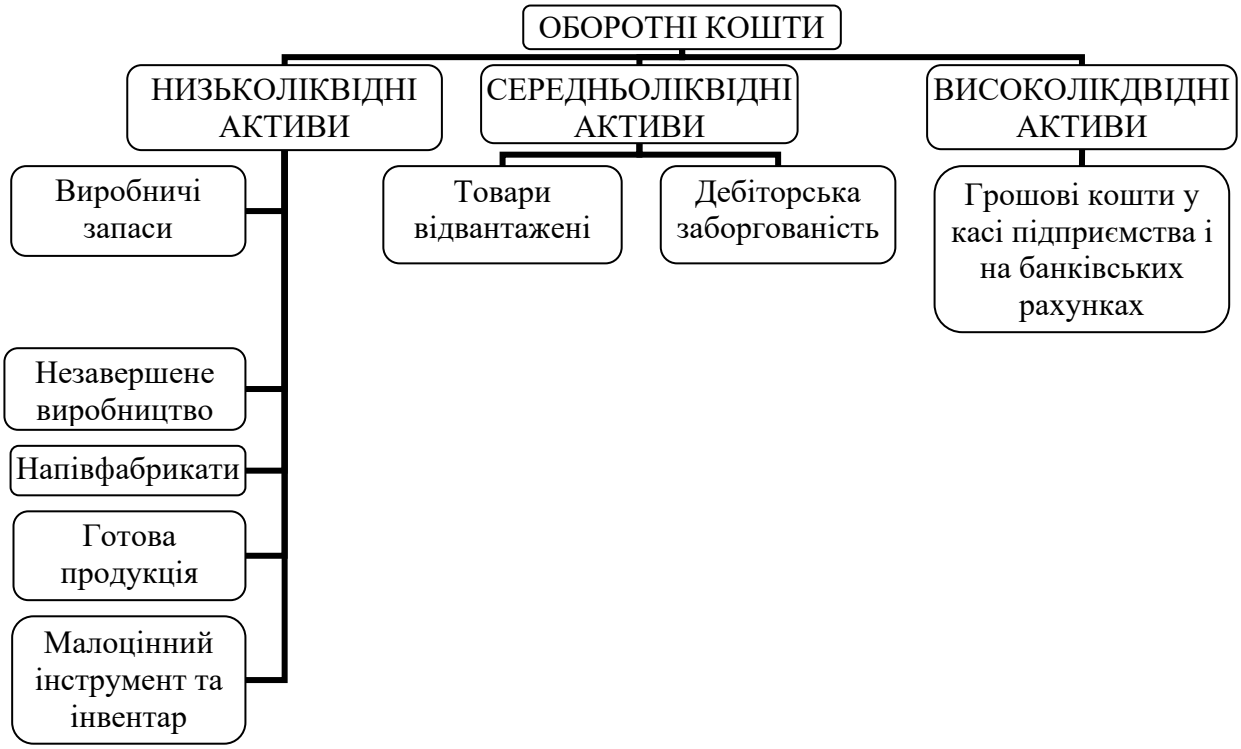

Рис. 1.5. Класифікація оборотного капіталу за інвестиційною привабливістю відповідно до ступеня ліквідності активів

Оборотні кошти на стадії виробництва у формі незавершеного виробництва до закінчення виробничого процесу за потреби не можуть бути перетворені на готівкові кошти.

Незавершене виробництво – це форма оборотного капіталу, що характеризується найнижчою ліквідністю. Оборотні кошти, які перебувають у певний час у формі товарів відвантажених, можуть бути швидко перетворені на гроші, тому порівняно з незавершеним виробництвом, товари відвантажені вважаються більш ліквідним активом. Отже, для підприємства високоліквідні активи є більш привабливою формою розміщення оборотного капіталу. Дебіторська заборгованість – це достатньо ліквідні оборотні кошти, однак на практиці перетворити заборгованість контрагентів на грошові кошти підприємству складно. Це зумовлює стратегію управління

фінансовими ресурсами підприємства не стільки у напрямку ліквідації або мінімізації дебіторської заборгованості, а ефективного управління такою формою оборотного капіталу як дебіторська заборгованість.

Важливо, що збільшення частки дебіторської заборгованості у структурі оборотного капіталу не завжди свідчить про прискорення їх обертання. Головною причиною такої ситуації часто є скорочення запасів, а відтак і зменшення обсягу виробництва. Тенденція до скорочення залишків коштів свідчить про дефіцит таких коштів у підприємств, що пов’язано зокрема, з інфляцією, кризою неплатежів, недосконалою структурою національної економіки і недоліками державної податкової політики. Зазначені залежності та співвідношення елементів оборотного капіталу доводять, що показники їх стану і використання на окремому підприємстві залежать від стану економіки держави. Однак існує й обернена залежність, що підтверджує системність і комплексність фінансово-економічних зв’язків на макро- і мікрорівнях.

Оборотні фонди у натуральній формі повністю споживаються у процесі виробництва. Після завершення виробничого циклу, виготовлення і реалізації продукції вкладені оборотні кошти відтворюються як частка отриманої виручки. Такий кругообіг оборотних фондів як складової оборотного капіталу забезпечує безперервне поновлення процесу виробництва.

Суб’єкт господарювання звичайно використовує свої активи для виробництва товарів або надання послуг, на які є попит і споживачі готові їх оплатити, що сприяє надходженню до виробника грошових коштів. Тут грошові кошти самі надають послуги суб’єктові господарювання, оскільки вони керують усіма іншими ресурсами, [24].

Склад оборотного капіталу нами було проаналізовано за елементами оборотних активів підприємства відповідно до затверджених форм фінансової звітності.

Структуру оборотних активів підприємств визначено згідно із формою № 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан), що складається юридичними особами

всіх форм власності (крім банків та бюджетних установ) за Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (рис. 1.6).

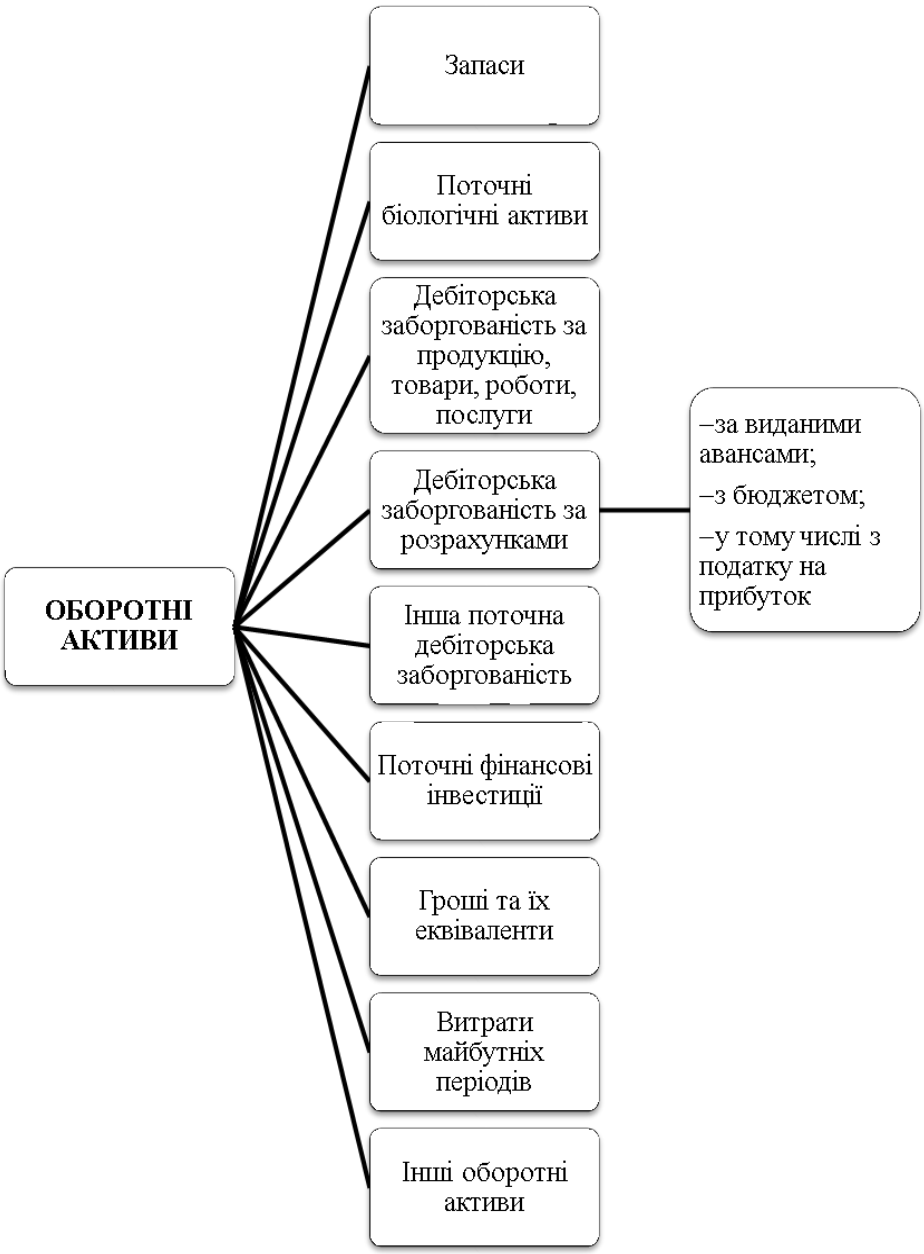

Рис. 1.6. Структура оборотних активів підприємств

Значну частку оборотних активів на підприємствах становлять запаси, що є активами, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання

під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством. Запаси визнаються активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов’язані з їх використанням.

До запасів підприємства належать:

– сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;

– незавершене виробництво у вигляді незакінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи й надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу;

– готова продукція, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;

– товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;

– малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;

– поточні біологічні активи, а також сільськогосподарська продукція і продукція лісового господарства після її первісного визнання.

Таким чином, оборотні кошти підприємства перебувають у постійному русі. Від ефективності їх оборотності залежить величина необхідних підприємству сум грошових коштів для здійснення процесу виробництва і реалізації продукції.

Таблиця 1.2

Види джерел формування оборотного капіталу

Джерела власних оборотного капіталу	Джерела залучених (довгострокових і короткострокових) оборотного капіталу	Джерела прирівнюваних до власних оборотного капіталу (стійкі пасиви)
– статутний капітал; – додатковий капітал; – резервний капітал; – резервні фонди; – фонди накопичення; – цільове фінансування і надходження; – орендна плата; – нерозподілений прибуток; – амортизаційні відрахування	– довгострокові кредити (банківські, лізингові, факторингові); – довгострокові запозичення (комерційні, товарні); – довгострокова оренда основних фондів; – короткострокові кредити (банківські, лізингові, факторингові); – короткострокові запозичення (комерційні, товарні); – аванси покупців і замовників; – кредиторська заборгованість	– заборгованість підприємства перед працівниками по заробітній платі; – заборгованість бюджету з відрахувань від заробітної плати

Розроблено автором на основі літературних джерел [14; 39]

Слід зауважити, що грошові кошти підприємства не нормуються. Нормуванню підлягають оборотні кошти у:

- виробничих запасах ($Н_{ВЗ}$);
- незавершеному виробництві ($Н_{НВ}$);
- витратах майбутніх періодів ($Н_{ВМП}$);
- залишках готової продукції ($Н_{ЗГП}$).

Визначення потреби в оборотних коштах можливо за двома методами – прямим і економічним. Прямий метод передбачає розрахунок низки показників (формули (1.4–1.9)).

Сукупний *норматив оборотного капіталу підприємства* ($Н_{ОБ}$) визначає у підсумку загальну потребу підприємства в оборотних коштах і розраховується за формулою (1.4):

$$НО_{ОБ} = Н_{ВЗ} + Н_{НВ} + Н_{ВМП} + Н_{ЗГП}. \quad (1.4)$$

Норматив оборотного капіталу у виробничих запасах визначається множенням середньодобового споживання матеріалів у вартісному вираженні ($В_{ДОБ}$) на норму їх запасу в днях ($Т_{ВЗ}$) за формулою (1.5):

$$Н_{ВЗ} = В_{ДОБ} \cdot Т_{ВЗ}. \quad (1.5)$$

У складі виробничих запасів нормуються: сировина, основні матеріали, покупні напівфабрикати, паливо, тара, запасні частини, малоцінні та швидкозношувані предмети. Норма запасу в днях залежить від виду виробничого запасу.

Норматив оборотного капіталу у незавершеному виробництві ($Н_{НВ}$) визначається за формулою (1.6):

$$Н_{НВ} = В_{П} \cdot Т_{Ц} \cdot к_{НВ}, \quad (1.6)$$

де $В_{П}$ – середньоденний випуск товарної продукції за виробничою собівартістю, грн/день;

$Т_{Ц}$ – середня тривалість виробничого циклу, днів;

$к_{НВ}$ – коефіцієнт наростання витрат, який характеризує відношення собівартості продукції у незавершеному виробництві до собівартості готової продукції (ступінь готовності виробу) і визначається за формулою (1.7) :

$$к_{НВ} = \frac{С_{М} + 0{,}5 \cdot С_{Д}}{С_{ВП}}, \quad (1.7)$$

де $С_{М}$ – частка матеріальних витрат у собівартості продукції (витрати на сировину, основні матеріали тощо), грн;

$С_{Д}$ – решта супутніх витрат на виготовлення виробу, грн;

$С_{ВП}$ – виробнича собівартість виробу, грн.

Норматив оборотного капіталу у витратах майбутніх періодів ($Н_{ВМП}$) визначається за формулою (1.8):

$$Н_{ВМП} = З_{ВМП} + В_{МП} - С_{МП}, \quad (1.8)$$

де $З_{ВМП}$ – залишки витрат майбутніх періодів на початок планового періоду, грн;

$В_{МП}$ – витрати майбутніх періодів упродовж планового періоду, грн;

$С_{МП}$ – сума погашення витрат майбутніх періодів за рахунок собівартості, грн.

Норматив оборотного капіталу у залишках готової продукції ($Н_{ЗГП}$) визначається як добуток вартості середньоденного випуску готових виробів у вартісному вираженні ($В_{П}$) та норми їх запасу на складі у днях ($Т_{С}$) за формулою (1.9):

$$Н_{ЗГП} = В_{П} \cdot Т_{С}, \quad (1.9)$$

де $Т_{С}$ – норма запасу як кількість днів, необхідних для підготовки продукції до реалізації (комплектування, пакування, відвантаження, оформлення платіжних документів).

Таким чином, фінансовий стан підприємства – це сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання його ресурсів, а також реальні й потенційні фінансові можливості підприємства. Задовільний фінансовий стан – це стійка ліквідність, платоспроможність та фінансова стійкість підприємства, його забезпеченість власними оборотними засобами й ефективне використання ресурсів підприємства. Відтак, незадовільний фінансовий стан характеризується як неефективним розміщенням ресурсів, так і неефективним їх використанням, низьким рівнем платоспроможності підприємства, наявністю простроченої заборгованості перед бюджетом, із заробітної плати, недостатньою фінансовою стійкістю у зв’язку з несприятливими тенденціями розвитку виробництва та збуту продукції підприємства.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

2.2 Аналіз механізму формування оборотного капіталу підприємств

Сфера дії власних і позикових джерел у сільськогосподарських підприємствах у зв'язку з сезонністю виробництва і залежністю від природно-кліматичних умов визначається характером потреби в оборотних коштах. Постійна потреба, відповідна мінімальним вкладенням, необхідна для забезпечення нормального кругообігу в період зниження напруженості робіт (наприклад, у рослинництві – після збирання врожаю).

Оборотні кошти в розмірі постійної мінімальної потреби для забезпечення безперебійного процесу виробництва і реалізації продукції формуються із власних і прирівняних до них джерел. Сезонна додаткова потреба в оборотних коштах виникає в періоди наростання витрат, що останні обумовлено в основному особливостями технології вирощування сільськогосподарських рослин і тварин (у рослинництві – це період проведення передпосівних, посівних і заготівельних робіт). Після завершення сезону робіт потреба в оборотних коштах знижується до мінімального розміру.

Сезонна додаткова потреба в оборотних коштах може покриватися за рахунок короткострокових позик банків. Кредиторська заборгованість, як специфічне джерело формування виробничих запасів і витрат, обумовлена особливостями безготівкових розрахунків і платежів з оплати праці, а не характером потреби підприємств в оборотних коштах, своєї сфери дії не має. Нею зазвичай покривається частина додаткових потреб в обігових коштах, скорочуючи тим самим розмір банківських позичок.

Іноді частина оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств формується з джерел, що мають особливе цільове призначення: фондів

економічного стимулювання, амортизаційного фонду. При настанні термінів їх витрачання грошові кошти, залучені в обслуговування кругообігу оборотних фондів, повинні бути вилучені з нього та використані на інші планові потреби. Відсутність надлишку забезпечення може призвести до затримки планових витрат.

Таким чином, основними джерелами формування оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств є власні й позикові. Початковий етап формування власних оборотного капіталу у певних типах сільськогосподарських підприємств різний. Поповнення власних і прирівняних до них оборотного капіталу у рентабельних сільськогосподарських підприємствах відбувається за рахунок однакових джерел: відрахувань від прибутку (чистого доходу) і приросту стійких пасивів. Разом з тим слід сказати й на деякі відмінності.

Кредиторська заборгованість – це тимчасово використовувана в обслуговуванні кругообігу оборотних фондів частина власності інших підприємств, організацій та осіб. У терміни, обумовлені дією відповідних форм розрахунків і платежів, вона має бути погашена. Прострочена кредиторська заборгованість слугує позаплановим джерелом формування обігових коштів. Вона дає можливість виправляти «вузькі місця» в роботі підприємств. Окремі види кредиторської заборгованості постійно обслуговують господарський обіг сільськогосподарських підприємств. До них відноситься певна частина заборгованості працівникам сільськогосподарських підприємств з оплати праці та відпусток, органам соціального страхування, соціального забезпечення працівників. Мінімальна сума цієї заборгованості умовно прирівнюється до власних джерел формування оборотного капіталу, утворюючи стійкі пасиви підприємств.

Фінансовий стан сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області нами було оцінено за кількома показниками.

Показник фінансової незалежності або коефіцієнт концентрації власного капіталу (табл. 2.1) показує частку власного капіталу в загальній

сумі ресурсів підприємства й характеризується залежністю від зовнішніх позик. Величина показника визначається багатьма чинниками, наприклад, особливостями фінансово-виробничої діяльності, можливостями залучення зовнішніх фінансових ресурсів, при цьому рекомендоване нормативне значення становить 0,5–0,8.

Таблиця 2.1

Аналіз значення коефіцієнта фінансової незалежності (автономії) сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області

Суб'єкт господарювання	Роки						Оцінка тенденції
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
ТзОВ «Агро ІБК»	0,43	0,35	0,34	0,45	0,50	0,44	негативна
СТзОВ «Агросвіт»	0,72	0,80	0,81	0,84	0,91	0,90	відносно позитивна
ДП «Атлантик Фармз»	0,51	0,40	0,47	0,64	0,55	0,36	негативна
СТзОВ «Господар»	0,93	0,96	0,97	0,99	0,99	0,98	позитивна
ДП «ДГ «Еліта» МІП ім. Ремесла НААН»	0,98	0,99	1,00	0,99	1,00	1,00	позитивна
ТзОВ «Зерноінвест-Д»	0,47	0,78	0,79	1,00	1,00	0,66	відносно позитивна
СТзОВ «Зоря»	0,76	0,89	0,90	0,82	0,90	0,91	позитивна
ТзОВ «Кип'ячка-Агро»	0,32	0,47	0,81	0,84	0,94	0,81	відносно позитивна
ПП «Коритищанське»	0,10	0,19	0,53	0,49	0,91	0,68	відносно позитивна
ВАТ «Миронівське»	0,75	0,85	0,98	0,98	0,67	0,75	відносно позитивна
ТзОВ «Пустовіти»	0,98	0,97	0,98	0,82	0,85	0,81	відносно позитивна
ПП «Росава-Агро»	0,45	0,64	0,83	0,72	0,91	0,88	відносно позитивна
ТзОВ «Україна»	0,60	0,64	0,60	0,90	0,97	0,70	відносно позитивна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваних підприємств

У більшості досліджуваних сільськогосподарських підприємств коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) відповідає нормативному, однак виявлено

негативні тенденції до скорочення фінансової незалеж-ності ТзОВ «Агро ІБК», ДП «Атлантик Фармз», найгірша тенденція – у ТзОВ «Зерноінвест-Д», ПП «Коритищанське», ТзОВ «Україна». Однак значення показника свідчить про неповне використання потенціалу підприємств.

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу показує, яка частка активів підприємства фінансується за рахунок залученого капіталу. Це питома вага залученого капіталу в загальній сумі ресурсів підприємства (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз значення коефіцієнта концентрації залученого капіталу сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області

Суб'єкт господарювання	Роки						Оцінка тенденції
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
ТзОВ «Агро ІБК»	0,57	0,65	0,66	0,55	0,50	0,56	позитивна
СТзОВ «Агросвіт»	0,28	0,20	0,19	0,16	0,09	0,10	негативна
ДП «Атлантик Фармз»	0,49	0,60	0,53	0,36	0,45	0,64	позитивна
СТзОВ «Господар»	0,07	0,04	0,03	0,01	0,01	0,02	негативна
ДП «ДГ «Еліта» МІП ім. Ремесла НААН»	0,02	0,01	0	0,01	0	0	негативна
ТзОВ «Зерноінвест-Д»	0,53	0,22	0,21	0	0	0,34	негативна
СТзОВ «Зоря»	0,24	0,11	0,10	0,18	0,10	0,09	негативна
ТзОВ «Кип'ячка-Агро»	0,68	0,53	0,19	0,16	0,06	0,19	негативна
ПП «Коритищанське»	0,90	0,81	0,47	0,51	0,09	0,32	негативна
ВАТ «Миронівське»	0,25	0,15	0,02	0,02	0,33	0,25	негативна
ТзОВ «Пустовіти»	0,02	0,03	0,02	0,18	0,15	0,19	негативна
ПП «Росава-Агро»	0,55	0,36	0,17	0,28	0,09	0,12	негативна
ТзОВ «Україна»	0,40	0,36	0,40	0,10	0,03	0,30	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваних підприємств

Варто відмітити, що активи ТзОВ «Агро ІБК», ДП «Атлантик Фармз», сформовані за рахунок залученого капіталу. Рекомендоване нормативне значення 0,4–0,6. Отже, загалом тенденція є негативною.

Коефіцієнт незалежності показує питому вагу власних коштів у загальній сумі залученого капіталу (табл. 2.3). Рекомендоване значення цього показника 1,0–4,0. У всіх досліджуваних підприємствах, окрім ДП «ДГ «Еліта» МІП ім. Ремесла НААН» і СТзОВ «Зоря», у 2023 р. спостерігалася тенденція до зниження ваги власних коштів. Нормальним значенням коефіцієнта фінансової автономії вважається більше 0,5; позитивною є тенденція збільшення коефіцієнта.

Таблиця 2.3

Аналіз значення коефіцієнта незалежності сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області

Суб'єкт господарювання	Роки						Оцінка тенденції
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
ТзОВ «Агро ІБК»	0,76	0,53	0,51	0,81	1,00	0,78	відносно позитивна
СТзОВ «Агросвіт»	2,56	3,89	4,20	5,07	9,86	8,66	позитивна
ДП «Атлантик Фармз»	1,03	0,68	0,88	1,78	1,21	0,56	відносно негативна
СТзОВ «Господар»	14,21	24,53	28,63	66,1	129,08	48,63	позитивна
ДП «ДГ «Еліта» МІП ім. Ремесла НААН»	53,37	105,64	314,62	140,22	370,88	311,67	позитивна
ТзОВ «Зерноінвест-Д»	0,87	3,58	3,78	301,48	368,52	1,91	позитивна
СТзОВ «Зоря»	3,15	8,11	8,66	4,46	8,84	10,26	позитивна
ТзОВ «Кип'ячка-Агро»	0,47	0,88	4,28	5,13	14,75	4,27	позитивна
ПП «Коритищанське»	0,11	0,23	1,14	0,95	10,33	2,16	позитивна
ВАТ «Миронівське»	3	5,65	55,14	54,11	2,04	3,02	позитивна
ТзОВ «Пустовіти»	45,3	38,58	47,66	4,68	5,85	4,34	позитивна
ПП «Росава-Агро»	0,81	1,80	5,02	2,6	9,66	7,26	позитивна
ТзОВ «Україна»	1,48	1,76	1,52	9,09	34,65	2,34	позитивна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваних підприємств

Результати дослідження фінансового стану й аналіз фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств Миронівського

району протягом 2019– 2023 рр. дає підстави для прийняття управлінських рішень про кредитування забезпечення підприємства оборотними коштам.

Таким чином, за результатами аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області за 2019– 2023 рр. нами було виявлено певні недоліки їх діяльності на певний момент часу та зроблено певні загальні висновки:

– спостерігається збільшення кількості спрацьованого обладнання, зменшення кількості нового обладнання, введеного в експлуатацію, що характеризується показниками майнового стану;

– підвищується залежність підприємств від зовнішнього фінансування, збільшується частка позикових коштів, а також обсяг власного капіталу, що характеризується показниками платоспроможності;

– підприємства неспроможні миттєво погасити поточну заборгованість за рахунок наявних грошових коштів, тобто спостерігається значна нестача грошових коштів на розрахунковому рахунку, що характеризують показники ліквідності.

Для виконання задачі роботи у частині дослідження структури оборотного капіталу у сільськогосподарських підприємствах нами був проведений аналіз фінансово-господарської діяльності на прикладі підприємств різних організаційно-правових форм господарювання Миронівського району Київської області.

Дослідження структури оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств Миронівського району здійснено за часткою оборотних активів, запасів і затрат у структурі балансу (рис. 2.1).

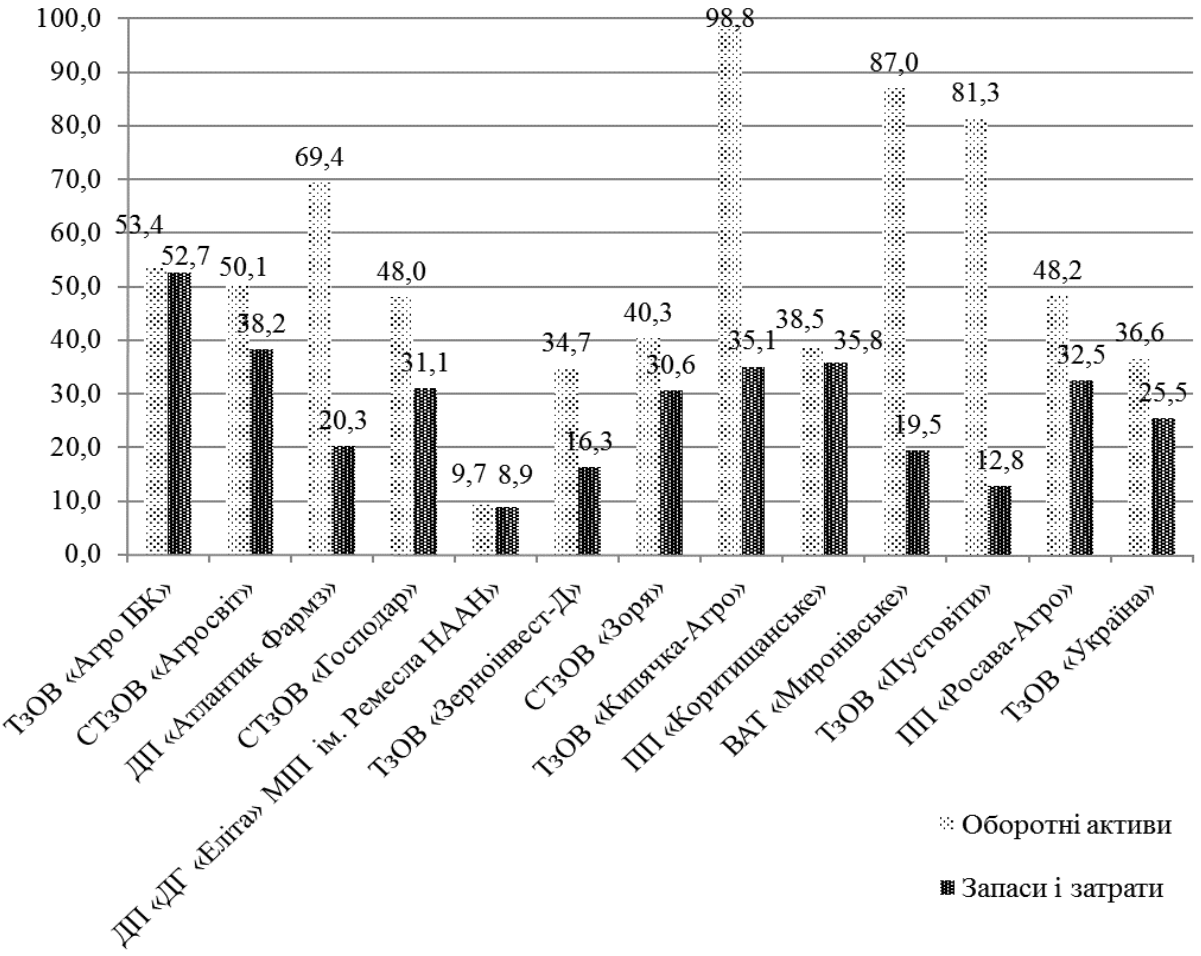

Рис. 2.1. Частка оборотних активів, запасів і затрат у структурі балансу сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області станом на 01.01. 2024 р., %

Показники на рис. 2.3 свідчать про значні розбіжності щодо величини оборотного капіталу у структурі балансу сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області станом на 01.01. 2024 р.: частка оборотних активів коливається у діапазоні від 9,7 % (ДП «ДГ «Еліта» МІП ім. Ремесла НААН») до 52,7 % (ТзОВ «Кип’ячка-Агро»). Такий широкий діапазон значень свідчить про відсутність ефективних підходів до організації формування і використання оборотного капіталу у досліджуваних підприємствах, що має вплив на прибутковість їх діяльності й інвестиційну привабливість.

Відповідно до наведених даних на рис. 2.1, спостерігається значний діапазон величини частки запасів і затрат у структурі балансу: від 8,9 % (ДП «ДГ «Еліта» МІП ім. Ремесла НААН») до 52,7 % (ТзОВ «Агро ІБК»), у

середньому по всіх досліджуваних підприємствах – 27,6 %. При цьому зазначаємо, що запаси ми визначили як низьколіквідні оборотні кошти . Таким чином, значні відхилення у напрямку збільшення чи зменшення величини запасів може створювати загрози для безперебійної роботи підприємства.

Узагальнену структуру оборотних активів досліджуваних сільськогосподарських підприємств зображено на рис. 2.2.

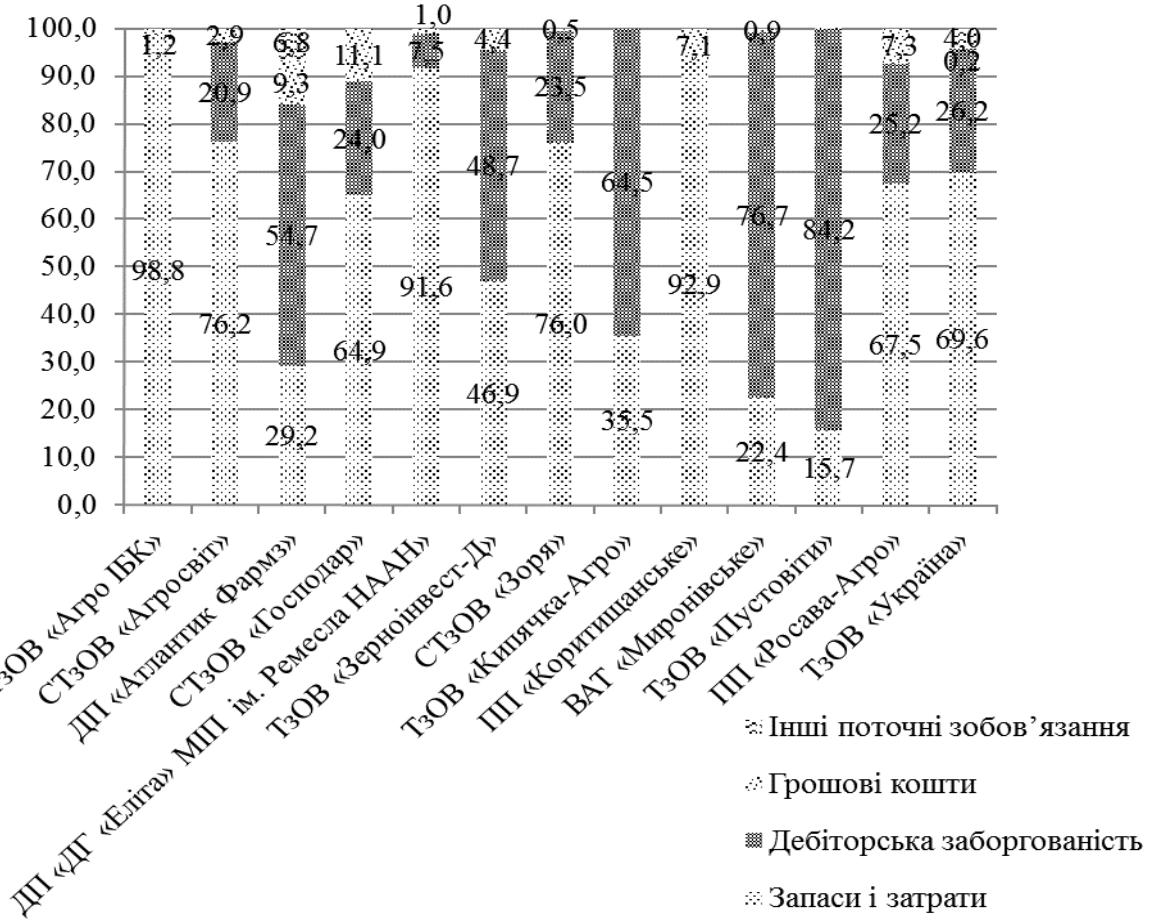

Рис. 2.2. Структура оборотних активів сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області станом на 01.01. 2024 р., %

Побудовано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваних підприємств

З даних рис. 2.2 видно, що основну частину оборотного капіталу підприємств становлять запаси і затрати, за винятком ДП «Атлантик Фармз»,

ТзОВ «Зерно-інвест-Д», ТзОВ «Кип'ячка-Агро», ВАТ «Миронівське» і ТзОВ «Пустовіти», де більшу частку оборотних активів становила дебіторська заборгованість.

Усі підприємства, господарську діяльність яких аналізуємо відповідно до класифікації видів економічної діяльності, займаються вирощуванням зернових та технічних культур, вирощування тільки зернових (крім рису), бобових і насіння олійних культур.

Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області за період 2019– 2023 рр. і результати наших розрахунків показали, що ситуація, яка склалася протягом досліджуваного періоду в цих підприємствах, не сприяла поліпшенню їх фінансового стану та сталої забезпеченості фінансовими ресурсами. Незважаючи на приріст обсягу фінансових ресурсів упродовж 2019– 2023 рр., співвідношення між їх складовими залишилося майже незмінним.

У динаміці аналіз структури оборотного капіталу усіх досліджуваних сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області (табл. 2.14–2.16) показав значну її диференціацію по окремих суб'єктах господарювання і нерівномірність співвідношення у часі.

Розглядаючи структуру оборотного капіталу, доцільно виділяти окремі елементи, різні за функціональним призначенням. На співвідношення таких елементів у сільськогосподарських підприємствах певний вплив має розбіжність робочого періоду з часом виробництва.

Значна частина оборотного капіталу протягом тривалого часу знаходиться у вигляді виробничих запасів і незавершеного виробництва, не зазнаючи впливу живої праці. Цим пояснюється їх висока питома вага в загальній сумі оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств.

Дані табл. 2.4 свідчать про виважену політику щодо організації фінансових ресурсів у ТзОВ «Агро ІБК» в частині формування і

використання оборотного капіталу. Однак, на кінець 2023 р. спостерігалося скорочення дебіторської заборгованості й підвищення частки запасів і затрат.

Таблиця 2.4

Динаміка оборотних активів ТзОВ «Агро ІБК» у 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу		41,5	50,8	51,8	63,1	32,3	53,4	позитивна
Структура оборотних активів:								відносно негативна
1	Запаси і затрати	80,6	91,3	91,4	83,8	70,4	98,8	
2	Дебіторська заборгованість	1,6	8,0	8,2	7,0	13,4	0,0	негативна
3	Грошові кошти	3,5	0,5	0,5	9,2	16,3	1,2	позитивна
4	Інші поточні зобов’язання	14,3	0,2	-	-	-	-	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

Показники табл. 2.5 також свідчать про виважену політику СТзОВ «Агросвіт» щодо формування і відтворення оборотного капіталу, структура яких є відносно стабільною. У 2023 р. спостерігалася позитивна тенденція щодо підвищення частки запасів і затрат, а також деяке зниження дебіторської заборгованості й незначне – грошових коштів.

Таблиця 2.5

Динаміка оборотних активів СТзОВ «Агросвіт» у 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів	Роки						Оцінка тенденції
	2019		2020	2021	2022	2023	
	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
1	2	3	4	5	6	7	8
Оборотні активи у структурі балансу	55,2	45,8	50,0	51,1	50,3	50,1	позитивна

Продовження таблиці 2.5

Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	64,4	74,3	61,7	73,6	74,4	76,2	відносно негативна
2	Дебіторська заборгованість	33,9	23,3	33,1	24,2	22,3	20,9	відносно позитивна
3	Грошові кошти	1,8	2,4	5,2	2,2	3,3	2,9	позитивна
4	Інші поточні зобов'язання	-	-	-	-	-	-	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

У ДП «Атлантик Фармз» частка оборотних активів у структурі балансу різко підвищилася в 2021 р., однак до 2023 р. дещо знизилась - до 69,4 %. Не можна вважати для ДП «Атлантик Фармз», що позитивною є тенденція зростання у структурі оборотного капіталу дебіторської заборгованості (табл. 2.6).

Частка оборотних активів у структурі балансу СТзОВ «Господар» відносно низька і лише до 2023 р. досягла 48 %. Наприкінці 2019 р. та протягом 2020– 2021 рр. запаси і затрати становили основну частину оборотного капіталу підприємства й зменшилися у 2023 р. до 64, 9 %. При цьому в 2023 р. зросла величина дебіторської заборгованості (табл. 2.7).

Значна динамічність показника частки оборотних активів у структурі балансу – скорочення від 50,4 % на початок 2019 р. до 9,7 % у 2023 р. у В ДП «ДГ «Еліта» МІП ім. Ремесла НААН», обумовлена специфікою діяльності цього підприємства.

Структура оборотного капіталу підприємства залишалася протягом досліджуваного періоду стабільною – висока частка запасів і витрат, що має тенденцію до зростання, і дебіторська заборгованість, що скорочується (табл. 2.8).

Таблиця 2.6

Динаміка оборотних активів ДП «Атлантик Фармз» 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу		52,5	62,7	71,7	80,4	70,0	69,4	відносно позитивна
Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	68,1	77,0	39,1	45,2	41,5	29,2	негативна
2	Дебіторська заборгованість	15,3	9,6	54,5	48,6	49,1	54,7	негативна
3	Грошові кошти	2,4	0,2	0,0	1,0	0,1	9,3	негативна
4	Інші поточні зобов’язання	14,2	13,2	6,4	5,1	9,3	6,8	відносно позитивна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

Таблиця 2.7

Динаміка оборотних активів СТзОВ «Господар» 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу		21,3	27,1	33,4	38,2	49,5	48,0	позитивна
Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	91,5	88,6	80,6	91,2	79,3	64,9	позитивна
2	Дебіторська заборгованість	5,5	10,0	8,4	7,4	11,3	24,0	позитивна
3	Грошові кошти	3,0	1,4	9,6	1,4	9,4	11,1	відносно негативна
4	Інші поточні зобов’язання	-	-	1,3	-	-	-	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

Таблиця 2.8

Динаміка оборотних активів ДП «ДГ «Еліта» МІП ім. Ремесла НААН» 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу		50,4	54,1	48,2	50,9	9,0	9,7	негативна
Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	76,7	84,9	86,4	87,8	89,3	91,6	негативна
2	Дебіторська заборгованість	19,4	11,5	8,9	10,4	7,5	7,5	відносно позитивна
3	Грошові кошти	4,0	3,6	4,7	1,8	3,2	1,0	позитивна
4	Інші поточні зобов’язання	-	-	-	-	-	-	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

У ТзОВ «Зерноінвест-Д» в 2021– 2022 рр. спостерігалося різке збільшення частки оборотних активів у структурі балансу, однак у 2023 р. її величина зменшилася майже на половину. Особливістю підприємства є практично однакове співвідношення запасів і затрат та дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів. У 2022 р. різко зросла величина грошових коштів, а в 2023 р. зменшилася в 8,3 раза (табл. 2.9).

СТзОВ «Зоря» також характеризується відносно стабільною величиною частки оборотних активів у структурі балансу (табл. 2.10).

Від 2020 р. спостерігається тенденція до скорочення частки запасів і затрат у структурі оборотних активів, однак їх величина є значною, станом на 2023 р. - 76 %. У 2023 р. у підприємстві СТзОВ «Зоря» зросла величина дебіторської заборгованості у 1,8 рази.

Таблиця 2.9

Динаміка оборотних активів ТзОВ «Зерноінвест-Д» 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу		49,3	50,8	59,5	75,1	71,7	34,7	позитивна
Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	65,9	41,2	63,3	47,0	33,0	46,9	позитивна
2	Дебіторська заборгованість	33,9	57,4	33,2	50,3	30,0	48,7	відносно позитивна
3	Грошові кошти	0,2	1,3	3,5	2,8	37,0	4,4	відносно позитивна
4	Інші поточні зобов’язання	-	-	-	-	-	-	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

Таблиця 2.10

Динаміка оборотних активів СТзОВ «Зоря» 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу		46,9	46,5	36,9	40,7	38,2	40,3	позитивна
Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	92,4	97,5	90,5	89,1	85,4	76,0	відносно позитивна
2	Дебіторська заборгованість	6,8	1,9	7,9	9,8	12,7	23,5	відносно негативна
3	Грошові кошти	0,7	0,6	1,6	1,1	1,9	0,5	відносно негативна
4	Інші поточні зобов’язання	-	-	-	-	-	-	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

Таблиця 2.11

Динаміка оборотних активів ТзОВ «Кип'ячка-Агро» у 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу		95,2	96,6	98,1	99,0	98,7	98,8	негативна
Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	76,9	84,9	97,0	85,9	55,0	35,5	негативна
2	Дебіторська заборгованість	23,1	11,7	2,2	14,1	45,0	64,5	негативна
3	Грошові кошти	-	3,4	0,8	0,1	-	-	негативна
4	Інші поточні зобов'язання	-	-	-	-	-		негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

У ПП «Коритищанське» спостерігається тенденція до скорочення частки оборотних активів у структурі балансу – в 2,5 раза у 2023 р. порівняно з 2019 р. При цьому виявлено тенденцію до підвищення частки запасів і затрат у структурі оборотних активів – майже на 10 %. У 2020 р. різко підвищилася частка грошових коштів, яка також збільшилась у 2023 р. на 90,7 % порівняно з 2022 р. і 2019 р. (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Динаміка оборотних активів ПП «Коритищанське» у 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів	Роки						Оцінка тенденції
	2019		2020	2021	2022	2023	
	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу	95,2	87,8	83,0	67,7	48,9	38,5	негативна

Продовження таблиці 2.12

Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	85,0	98,4	66,8	99,8	95,8	92,9	негативна
2	Дебіторська заборгованість	14,9	1,5	7,4	0,0	4,1	0,0	негативна
3	Грошові кошти	0,1	0,1	25,8	0,2	0,1	7,1	відносно позитивна
4	Інші поточні зобов'язання	-	-	-	-	-	-	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

У ВАТ «Миронівське» спостерігається стійка тенденція до нарощення частки оборотних активів у структурі балансу – майже в 1,9 раза у 2023 р. порівняно з 2019 р. У 2022 р. на підприємстві простежувалася тенденція до скороче-ння запасів і затрат та зростання дебіторської заборгованості – у 2,8 і 2,1 рази відповідно. Незначною мірою зросла частка грошових коштів (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Динаміка оборотних активів ВАТ «Миронівське» у 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
1		2	3	4	5	6	7	8
Оборотні активи у структурі балансу		45,7	45,0	63,4	62,3	80,8	87,0	відносно позитивна
Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	62,2	71,2	43,3	68,6	15,0	22,4	негативна
2	Дебіторська заборгованість	37,0	28,7	56,7	31,3	84,1	76,7	негативна
3	Грошові кошти	0,8	0,1	0,1	0,1	0,9	0,9	відносно позитивна
4	Інші поточні зобов'язання	-	-	-	-	-	-	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

ТзОВ «Пустовіти» характеризується значним зростанням частки оборотних активів у структурі балансу – в 2,5 рази у 2023 р. порівняно з 2019 р. (табл. 2.14).

До 2021 р. на підприємстві простежувалася стійка тенденція до збільшення частки запасів і витрат у структурі оборотних активів підприємства, однак у 2023 р. величина запасів і затрат скоротилася у 5,1 раза порівняно з 2019 р. При цьому частка дебіторської заборгованості зросла у 14 разів у 2023 р. порівняно з 2019 р. Значно скоротилася частка грошових коштів – на 162 %.

ПП «Росава-Агро» характеризується скороченням у 2023 р. частки оборотних активів у структурі балансу, порівняно з 2019 р., у 1,6 раза. Виявлено тенденцію до збільшення частки запасів у цьому підприємстві в структурі оборотного капіталу – у 2023 р. в 3,8 раза порівняно з 2019 р.

Таблиця 2.14

Динаміка оборотних активів ТзОВ «Пустовіти» у 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу		32,3	38,1	31,0	38,9	74,9	81,3	позитивна
Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	80,2	78,0	93,4	95,7	22,2	15,7	негативна
2	Дебіторська заборгованість	5,9	19,7	5,6	1,0	77,6	84,2	негативна
3	Грошові кошти	13,9	2,3	1,0	3,3	0,2	0,1	негативна
4	Інші поточні зобов’язання	-	-	-	-	-	-	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

Скоротилася дебіторська заборгованість – у 3 рази за аналогічний період. Спостерігається значне збільшення величини грошових коштів у 2022 р. порівняно з попереднім роком - удвічі, і скорочення дебіторської заборгованості в 7,3 раза у 2023 р. порівняно з 2022 р. (табл. 2.15).

ТзОВ «Україна» характеризується невеликою часткою оборотних активів у структурі балансу, яка у 2023 р. збільшилася порівняно з попереднім роком у 2,3 раза. Висока частка запасів і витрат у структурі оборотних активів знизилась у 2023 р. в 1,2 раза порівняно з 2022 р. У цьому ж періоді різко зросла частка дебіторської заборгованості - у 3,1 раза і скоротилася частка грошових коштів майже у 18 разів (табл. 2.16).

Таблиця 2.15

Динаміка оборотних активів ПП «Росава-Агро» у 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу		76,2	74,4	83,0	86,1	68,1	48,2	позитивна
Структура оборотних активів:								позитивна
1	Запаси і затрати	17,6	11,9	22,1	39,0	41,0	67,5	
2	Дебіторська заборгованість	74,6	63,2	62,7	34,2	6,5	25,2	позитивна
3	Грошові кошти	7,8	24,9	15,2	26,8	52,6	7,3	позитивна
4	Інші поточні зобов’язання	-	-	-	-	-	-	негативна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

Таблиця 2.16

Динаміка оборотних активів ТзОВ «Україна» у 2019– 2023 рр., %

Елементи оборотних активів		Роки						Оцінка тенденції
		2019		2020	2021	2022	2023	
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
Оборотні активи у структурі балансу		23,6	13,1	13,5	15,4	16,0	36,6	позитивна
Структура оборотних активів:								
1	Запаси і затрати	86,8	89,7	80,3	71,7	85,6	69,6	позитивна
2	Дебіторська заборгованість	3,5	9,5	8,1	19,9	8,6	26,2	негативна
3	Грошові кошти	1,5	0,6	11,3	5,0	3,5	0,2	позитивна
4	Інші поточні зобов’язання	8,2	0,3	0,3	3,4	2,3	4,0	позитивна

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства

Структура оборотного капіталу на кожному з аналізованих підприємств визначається різноманітними чинниками. Аналіз показав, що вона формується, зокрема, під впливом випадкових чинників – надмірне придбання матеріалів, через особливості оцінки матеріальних запасів, затримки у процесі збуту продукції тощо. При цьому закономірно, що у складі оборотного капіталу досліджуваних підприємств, які спеціалізуються на виробництві зернових та технічних культур, значною є частка незавершеного виробництва.

2.2. Оцінка ефективності використання оборотного капіталу підприємствами

Розвиток аграрного сектору економіки України передбачає вдосконалення ринкового середовища з ефективними, конкурентоспромож-ними як на внутрішньому, так і на зовнішньому продовольчих ринках суб'єктами господарювання, що вимагає в сучасних умовах суттєвої перебудови системи управління їх виробничим потенціалом, важливою складовою якого є оборотні засоби. Основне призначення оборотних засобів – забезпечення безперервності процесу виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, повноти і вчасного фінансування виробничої та комерційної діяльності за мінімальних витрат коштів та товарно-матеріальних цінностей.

Підприємство зацікавлене в збільшенні одержуваного прибутку. Це сприяє підвищенню конкурентоспроможності господарської структури на ринку. Його основою є важливий показник ефективності використання оборотного капіталу – випереджаюче зростання темпів виробництва порівняно з темпами зміни оборотного капіталу, що відображається як співвідношення таких показників за формулою (2.1):

$$ТП / ТП_Б > РЗ / РЗ_Б, \quad (2.1)$$

де $ТП$, $ТП_Б$ – відповідно товарна продукція в досліджуваному й базовому періодах;

$РЗ$, $РЗ_Б$ – відповідно ресурси й витрати в базовому періоді.

У ході дослідження встановлено, що проектоване організаційне забезпечення системи управління ефективністю оборотного капіталу повинно відповідати таким вимогам: організаційне забезпечення має створюватися на базі існуючої структури управління виробництвом для використання всього інтелектуального й функціонального потенціалу для виконання завдання росту ефективності виробництва. Для розробки й впровадження системи управління ефективністю оборотного капіталу пропонується сформувати

ініціативну групу, що складається з бухгалтера, економіста, програміста під керівництвом заступника директора з економічних чи/та фінансових питань. Звичайно, наведені посади членів групи можуть різнитися залежно від форми власності, організаційної та управлінської структури, розміру сільськогосподарського підприємства тощо.

Ефективність використання оборотного капіталу характеризується швидкістю їхнього обертання, тобто оборотністю. Прискорення оборотності цих коштів зумовлює: по-перше, збільшення обсягу продукції на кожну грошову одиницю поточних витрат підприємства; по-друге, вивільнення частини коштів і завдяки цьому створення додаткових резервів для розширення виробництва.

Із прискоренням оборотності грошових коштів відповідно зменшується потреба в них, відбувається процес вивільнення цих коштів з обороту. Прискорення оборотності оборотних активів повинно забезпечуватися водночас на всіх стадіях їх кругообігу шляхом скорочення часу виробництва та обертання.

Критерії ефективності використання оборотних активів можна визначити як показники (індикатори), що використовуються для кількісного визначення:

- досягнення стратегічних цілей – розширення виробництва, збільшення чистого прибутку (оцінюється існуючий обсяг і структура оборотних активів, бажана, необхідна і та, якій надається перевага);

- достатності оборотних активів (критерій достатності) та збалансованості їх елементів (критерій збалансованості) щодо стратегічних і тактичних цілей;

- результативності процесів зміни обсягу і структури оборотних активів (критерій падіння, нарощування, розвитку).

Підвищення ефективності використання оборотних активів означає врівноважене і збалансоване зростання позитивних та зниження негативних параметрів діяльності сільськогосподарського підприємства в межах

допустимого ризику відповідно до визначеної системи узгоджених стратегічних і поточних цілей його функціонування у процесі сталого розвитку.

Як свідчать результати дослідження, ефективного використання оборотних активів досягають за умови збалансування джерел їх формування – власних і позичкових. Чинники кризового стану економіки країни в сучасних умовах відчутно впливають на ефективність використання оборотних активів і діють незалежно від бажання підприємства, що виявляється в уповільненні їх оборотності. Разом із тим сільськогосподарські підприємства вимушені частіше покладатись на внутрішні резерви підвищення ефективності використання оборотних активів, на які вони можуть суттєво впливати.

Сучасні ринкові умови функціонування аграрних підприємств перетворюють процес оцінки ефективності використання оборотних активів на самостійну ділянку аналітичної роботи, результати якої можна використовувати як інформаційну базу при ухваленні стратегічних управлінських рішень, а також формуванні механізму управління фінансовим станом підприємства, посиленні його конкурентних позицій на ринках збуту. Для успішного функціонування сільськогосподарського підприємства на ринку велике значення має методична оцінка ефективності використання його оборотних активів як об’єктивна потреба, яка дає можливість виявити сильні та слабкі сторони підприємства, збільшити його потужності та виявити приховані потенційні можливості.

Ефективність використання оборотних активів істотно впливає на результати господарювання, для оцінки якої застосовують різні показники: коефіцієнт оборотності оборотних засобів, тривалість одного обороту, коефіцієнт завантаження, матеріаломісткість та ін. Актуальним наразі є питання щодо систематизації показників ефективності використання оборотних активів.

Ураховуючи вищезазначене, для визначення ефективності використання оборотних активів можна виділити традиційні економічні показники (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Традиційні показники ефективності використання оборотних активів

Показники	Алгоритм розрахунку	Економічна сутність
1	2	3
1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	[виручка від реалізації продукції]: [середній залишок оборотних активів за період]	Коефіцієнт оборотності показує число обертів, здійснених оборотними активами підприємства за період (зазвичай за рік), або, що те саме, - обсяг реалізованої продукції в розрахунку на 1 грн оборотних активів. Прискорення оборотності можливе або при збільшенні виходу продукції на одиницю оборотних активів, або при зменшенні обсягу оборотних активів, необхідних для виробництва такої ж кількості продукції
2. Коефіцієнт завантаження оборотних активів	[середній залишок оборотних активів за період] : [виручка від реалізації продукції]	Показник, зворотний коефіцієнту оборотності; це сума оборотних активів, авансованих на 1 грн виручки від реалізації продукції. Чим менший коефіцієнт завантаження, тим ефективніше використовуються оборотні активи
3.Коефіцієнт прибутковості оборотних активів	[величина прибутку від реалізації продукції]: [середній залишок оборотних активів за період]	Характеризує величину прибутку, що припадає на одну грошову одиницю вартості оборотних активів
4. Тривалість одного обороту	[360] : [коефіцієнт оборотності оборотних активів]	Це середній час (у днях), за який підприємству повертаються його вкладення в оборотні активи у вигляді виручки від реалізації продукції. Зменшення тривалості обороту свідчить про поліпшення використання оборотних активів. Прискорення оборотності оборотних активів можна оцінити по їх абсолютному і відносному вивільненню з обороту

Продовження табл. 2.27

1	2	3
5. Сума вивільнення оборотних активів за рахунок прискорення оборотності	[виручка від реалізації продукції у звітному періоді] [середня тривалість одного обороту в базисному періоді - середня тривалість одного обороту в звітному періоду]:[360]	Зменшення тривалості обороту свідчить про поліпшення використання оборотних активів. Прискорення оборотності оборотних активів можна оцінити по їх абсолютному і відносному вивільненню з обороту. Під абсолютним вивільненням розуміють зниження суми оборотних активів у поточному році порівняно з попереднім за того ж самого обсягу реалізації продукції або при його збільшенні. Відносне вивільнення відбувається тоді, коли темпи зростання обсягів продажу випереджають темпи зростання оборотних активів. У цьому випадку меншим обсягом оборотних активів забезпечується більша виручка
6. Матеріаломісткість виробленої на підприємстві продукції	[матеріальні витрати] :[валова (товарна) продукція]	Характеризує рівень використання матеріальних оборотних фондів і показує, скільки матеріальних ресурсів використано в процесі виробництва одиниці продукції

Джерело: [29]

Однак для більш детального аналізу необхідно розраховувати показники для окремих складових оборотних активів. Зауважимо, що процес використання оборотних засобів у сільському господарстві має свої особливості, які полягають в тому, що ефективність їх використання значною мірою пов’язана з інтенсивністю їх вкладення на одиницю земельної площі. Сезонність виробництва в сільськогосподарських підприємствах обумовлює в окремі періоди року зростання потреби в оборотних засобах, для створення яких часто не вистачає власних коштів. У зв’язку з цим, оцінка ефективності оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств має специфічні властивості.

Розглянемо динаміку оборотного капіталу у досліджуваних підприємствах за період з 2019 по 2023 р. На початок звітних періодів (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Аналіз динаміки оборотних активів досліджуваних сільськогосподарських підприємств протягом 2019– 2023 рр.

Сільськогосподарські підприємства	Оборотні активи, тис. грн					Зміни (2023 р. до 2019 р.)	
	2019	2020	2021	2022	2023	тис. грн	%
ТОВ «Агро ІБК»	393	496	508	644	373	-20	-5,4
СТОВ «Агросвіт»	42106	33352	44124	53710	60632	18526	30,6
ДП «Атлантик Фармз»	14145	19805	27341	56468	62635	48490	77,4
ДП ДГ »Еліта» МІП ім. В.М. Ремесла НААН	8161	9585	9588	11152	12454	4293	34,5
СТОВ «Господар»	837	1191	1611	1973	3284	2447	74,5
ПП «Коритищанське»	2675,7	1549,9	1459,5	1828,5	1537,5	-1138,2	-74,0
ТОВ «Кип’ячка-Агро»	458	647	1166	1990	5039	4581	90,9
ВАТ «Миронівське»	3403	3126	5769	5873	11329	7926	70,0
ТОВ «Пустовіти»	2480	2671	2231	2574	11355	8875	78,2
ПП «Росава-Агро»	508	454,9	459	821	1001,6	493,6	49,3
СТОВ «Україна»	3776	2039	2560	2581	2635	-1141	-43,3
ТОВ «Зерноінвест-Д»	496,3	517,8	667,7	1136,1	2251,9	1755,6	78,0
СТОВ «Зоря»	3096	2917	2851	3939	4947	1851	37,4

*Джерело: Розраховано автором за даними річної фінансової звітності досліджуваних підприємств

На підставі даних табл. 2.18 можна визначити, що у досліджуваних підприємств переважно спостерігається стійка тенденція до збільшення оборотних активів. Щорічне підвищення цього показника свідчить, по-перше, про розвиток сільськогосподарського виробництва (збільшення його обсягів), по-друге, про зростання фінансового забезпечення підприємств з року в рік. Лише в деяких підприємствах кількість оборотного капіталу у 2023 р. в порівнянні з 2019 р. зменшилася. Так, у

ТОВ «Агро ІБК» протягом аналізованого періоду цей показник зменшився на 5,4 %, що не позначилося загалом на діяльності підприємства, оскільки протягом попередніх років динаміка оборотного капіталу тут мала тенденцію до збільшення. Також у ПП «Коритищанське» спостерігається нестабільна динаміка оборотного капіталу, що потребує поглибленого аналізу. В СТОВ «Україна» зниження суми оборотного капіталу у 2023 р. відбулося внаслідок накопичення у 2019 р. нереалізованої готової продукції. Тут, починаючи з 2020 р., відбувалося поступове збільшення оборотного капіталу.

Для визначення ефективності використання оборотного капіталу підприємства необхідно перш за все розрахувати показник оборотності й період оборотності оборотного капіталу.

Оборотність оборотного капіталу вказує на ефективність використання всіх активів підприємства. Значення показника характеризує суму чистого доходу, що генерує кожна гривня вкладених у підприємство коштів. Однозначно позитивною тенденцією є збільшення значення коефіцієнта у динаміці.

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу ($К_{об}$) характеризує кількість оборотів оборотного капіталу за визначений період і розраховується за формулою (2.2):

$$К_{об} = \frac{РП}{ОК_{ср}}, \tag{2.2}$$

де $РП$ – обсяг реалізованої продукції, грн;

$ОК_{ср}$ – середній залишок оборотного капіталу у визначеному періоді, грн.

Середній залишок оборотного капіталу визначають як середньозважену величина суми оборотного капіталу на початок і кінець звітного періоду. На практиці для обчислення середніх залишків оборотного капіталу підприємства зазвичай використовують його зведений баланс за визначений період.

Швидкість або тривалість одного обороту оборотного капіталу в днях ($Т_{об}$) визначають як відношення кількості днів в аналізованому періоді до коефіцієнта оборотності за формулою (2.3):

$$T_{об} = \frac{T_к}{K_{об}}, \quad (2.3)$$

де $Т_к$ – кількість днів в аналізованому періоді;

$К_{об}$ – коефіцієнт оборотності оборотного капіталу.

Показники оцінки ефективності використання оборотного капіталу можна розраховувати як за сукупністю оборотного капіталу, так і за їх окремими елементами.

Як показник ефективності використання оборотних активів, прибутковість - це індикатор якості управління, він має здатність генерувати прибуток для формування необхідної суми власного оборотного капіталу, що є основою раціонального фінансування оборотних активів підприємств.

Отже, коефіцієнт прибутковості оборотного капіталу - однин із найбільш важливих показників ефективності використання оборотного капіталу підприємства, що розраховується за формулою (2.4):

$$K_{поб} = \frac{П_в}{ОК_{ср}}, \quad (2.4)$$

де $П_в$ – прибуток від реалізації продукції, грн;

$ОК_{ср}$ – середній залишок оборотного капіталу у визначеному періоді, грн.

На основі даних звітності 13 аналізованих підприємств Миронівського району Київської області нами було розраховано вищенаведені показники.

Аналіз свідчить про достатньо високу швидкість обертання оборотних засобів на підприємствах Миронівського району. Але виявлено тенденцію до поступового скорочення (зниження) коефіцієнта оборотності оборотних засобів. Із зменшенням значення цього коефіцієнта протягом 2022– 2023 рр. практично по всіх аналізованих підприємствах спостерігається щорічне збільшення суми оборотних засобів, витрачених на одну гривню реалізованої

продукції. Загалом динаміка по всіх підприємствах є нестабільною і в більшості характеризується зниженням. Лише ПП «Коритищанське» щороку збільшує даний показник за рахунок значного зменшення середнього залишку оборотного капіталу (на 6,6 %) та зростання виручки від реалізації (майже в 4 рази) протягом 2019– 2023 рр.

Період обороту обігових коштів вказує на те, скільки триває один оборот оборотного капіталу. Позитивним є скорочення цього періоду.

Як свідчать дані рис. 2.20, завдяки зниженню коефіцієнта оборотності оборотних засобів в аналізованих підприємствах протягом 2022– 2023 рр. спостерігається поступове підвищення тривалості обороту оборотних засобів, що означає негативну тенденцію у використанні оборотних засобів і забезпеченні фінансової стійкості підприємства. Особливо негативна тенденція спостерігається щодо ДП «Атлантик Фармз», в якому, починаючи з 2020 р., відбувається стрімке зростання терміну оборотності оборотного капіталу за рахунок низького показника коефіцієнта оборотності та його щорічного зменшення.

Варто зазначити, що для прискорення оборотності коштів необхідно додатково залучати засоби в оборот. Для уповільнення оборотності, навпаки, – зменшенням засобів з господарського обороту, їх більш тривалим осіданням у виробничих запасах, незавершеному виробництві, готовій продукції.

Найбільш помітна динаміка підвищення коефіцієнта прибутковості оборотного капіталу спостерігалася в ТОВ «Агро ІБК», яке у 2023 р. показало його значення на рівні 3,5. Більш глибокий аналіз свідчить, що дане зростання пояснюється не збільшенням суми оборотного капіталу, а значним зменшенням валового прибутку ТОВ «Агро ІБК» у 2023 р.

Отже, динаміка коефіцієнта прибутковості оборотного капіталу досліджуваних сільськогосподарських підприємств не свідчить про високу ефективність використання оборотних засобів та стійку динаміку їх зростання, що, безперечно, перешкоджає фінансово-економічному розвитку підприємства.

В умовах обмеженості ресурсів підприємцю постійно доводиться обирати оптимальні співвідношення між набором економічних ресурсів та обсягами виробництва.

Виявлені тенденції зумовлюють необхідність пошуку та використання таких підходів до управління цими активами, які б відповідали ринковим умовам господарювання, враховували особливості функціонування вітчизняних сільськогосподарських підприємств, використовуючи іноземний досвід, які б могли забезпечити ефективність системи фінансового забезпечення та управління в цілому.

Отже, загалом можна констатувати відсутність стійкої позитивної динаміки розрахованих показників і коефіцієнтів протягом аналізованого періоду, що свідчить про зниження фінансової ефективності роботи досліджуваних підприємств Миронівського району Київської області.

РОЗДІЛ 3
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Заходи з підвищення ефективності механізму формування і використання оборотного капіталу підприємств

Наявність джерел фінансування оборотних активів безпосередньо впливає на фінансовий стан господарюючого суб'єкта. У цей час більшість середніх і малих сільськогосподарських організацій не здатні функціонувати за принципом повного самофінансування. Це пояснюється тим, що позитивний фінансовий результат одержують за сприятливих кліматичних умов і за умови їх ефективного використання сільськогосподарськими підприємствами. Крім цього, сезонний характер сільськогосподарського виробництва є причиною нерівномірної потреби сільськогосподарських підприємств у фінансових ресурсах протягом року. Отже, постає завдання пошуку інших джерел для формування оборотного капіталу сільськогосподарськими підприємствами.

Водночас багато з них обмежені в можливості залучення кредитних ресурсів для ведення своєї діяльності через збитковість. Зважаючи на залежність аграрної сфери виробництва від природних умов, аграрні формування повинні створювати натуральні та грошові страхові й резервні фонди на випадок неврожаю, повені, посухи й інших несприятливих кліматичних явищ. З огляду на особливості сільськогосподарського виробництва всі види робіт і строки їх виконання носять обов'язковий характер. Зволікання з їх виконанням і дотриманням викликає більші втрати й збитки. Велике значення для результатів діяльності має забезпечення сільськогосподарських підприємств оборотними коштами в достатніх обсягах. Протягом року на їхню діяльність впливає сезонний розрив між строками здійснення витрат й

одержанням доходів. У зв'язку із цим сільськогосподарські організації повинні мати значні суми фінансових ресурсів, формовані з різних джерел.

Тобто, особливості процесу виробництва в сільському господарстві спричинені наявністю специфічних механізмів формування капіталу підприємств галузі та джерел його фінансування. Особливу увагу при організації системи фінансового менеджменту приділяють формуванню джерел фінансування оборотних активів підприємства.

Джерела формування оборотних активів значною мірою визначають ефективність його використання. Дотримання оптимального співвідношення між власними і залученими коштами є об'єктивною необхідність будь-якого господарюючого суб'єкта. У процесі управління формуванням оборотного капіталу мають бути забезпечені права підприємств і організацій у поєднанні з підвищенням їх відповідальності за ефективне й раціональне використання коштів. Достатній мінімум власних і позикових засобів повинен забезпечити безперервність руху оборотного капіталу на всіх стадіях кругообігу, що задовольняє потреби виробництва в матеріальних і грошових ресурсах, а також забезпечує своєчасні розрахунки з постачальниками, бюджетом, банками й іншими кореспондуючими ланками

Особливості сільськогосподарського виробництва зумовлюють розробку та впровадження організаційно-економічного механізму кредитування в аграрній сфері, який являє собою систему взаємодії всіх складових даного механізму кредитування: основних елементів, суб'єктів та об'єктів кредитування, умов та підсистем забезпечення цього процесу (рис. 3.1).

Аналіз наведеного механізму переконує, що основне завдання ефективного використання оборотних активів сільськогосподарського підприємства – це прискорення їх оборотності, а основна передумова прискорення кругообігу оборотного капіталу – зменшення часу їх переходу з однієї стадії формування в іншу.

Рис. 3.1. Організаційно-економічний механізм кредитування сільськогосподарських підприємств

*Джерело: Розроблено автором на основі літературних джерел [34, 45]

Звичайно, що в сільськогосподарському виробництві така можливість безпосередньо залежить від певних природних факторів. Якщо перехід грошових засобів у виробничі запаси й далі в незавершене виробництво можна прискорити оптимізацією виробничих і невиробничих процесів, то перетворення незавершеного виробництва у готову продукцію потребує певного часу. Цей час можна скоротити запровадженням нових технологій виробництва сільськогосподарської продукції, однак залежність від природних факторів є дуже великою.

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин основні способи підтримки й нарощування масштабів діяльності розглядають тільки у трьох напрямках: власний прибуток підприємства, ринки капіталів, банківські кредити. Але якщо фінансування за рахунок ринку капіталів є складним для більшості підприємств, у силу чималих витрат по його реалізації, то банківське кредитування підприємств на даному етапі цілком доступне, але ускладнене у світлі глобальних нинішніх економічних та геополітичних проблем. Тому більшої важливості розгляд саме самофінансування як основного джерела поповнення капіталу підприємства [29].

Ще одним джерелом фінансування виробничого процесу підприємства в цілому й поповнення оборотних активів зокрема є ефективне управління його маркетинговою діяльністю шляхом впровадження системи форвардних контрактів. Укладання форвардного контракту не потребує від контрагентів значних витрат, за винятком можливих комісійних, пов'язаних з оформленням угоди, якщо вона здійснюється за допомогою посередників. Для укладання форвардного договору необхідно визначитися з місяцем його укладання, терміном дії, ціною і обсягом реалізації продукції, контрагентом. З метою економії витрат на зберігання продукції рекомендується організувати її збут в найближчий період після виробництва, причому необхідно враховувати сезонний спад цін. Аналогічним чином провадиться порівняльний аналіз поточних цін на відповідні види продукції у період виконання угоди на найближчих регіональних ринках.

Таким чином, для збільшення прибутку, а отже й власних джерел фінансування, підприємствам необхідно укладати форвардні контракти на реалізацію своєї продукції з контрагентами даних регіонів. Незважаючи на те, що рівень самофінансування вітчизняних сільськогосподарських підприємств досить високий, нестабільна фінансова й економічна ситуація держави викликає необхідність регулярного моніторингу можливих загроз і погіршення самофінансування. Для вирішення цієї проблеми пропонується алгоритм управління джерелами фінансування оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств.

На першому етапі необхідно оцінити рівень самофінансування сільськогосподарського підприємства. Самофінансування характеризується тим, що вільних фінансових ресурсів підприємство, як правило, не має. Якщо основні критерії самофінансування не виконуються, виникає потреба у використанні механізму форвардних угод.

Якщо розширити власні джерела фінансування підприємству не вдається, виникає необхідність використання залучених фінансових ресурсів – державної фінансової підтримки. В останні роки питання державної підтримки сільського господарства постає дуже гостро, особливо в сучасний кризовий період діяльності незаконних збройних формувань на сході України та в Криму. Безумовно, найпростіший шлях залучення додаткових засобів у цьому випадку означає залучити позикові засоби. Однак залучення їх збільшить ризики компанії, виникає відчутна залежність вартості позикового капіталу від коливання кон’юнктури на кредитному та валютному ринках.

Нездатність виконати поточні виробничі та фінансові завдання спираючись на систему управління оборотним капіталом спонукає до вжиття більш радикальних заходів – реструктуризації. Можемо змінювати структуру всього підприємства, коригувати відносини власності, вдосконалювати

інформаційну або фінансову структуру, оптимізувати виробничо-технологічний цикл, що й означає реструктуризацію в тій або іншій формі.

Ефективність реструктуризації залежить від великої кількості різних факторів: своєчасності її здійснення; правильного вибору шляху й методів її проведення; наявності або можливості набору, перепідготовки необхідних кадрів; фінансової підготовленості до реструктуризації. Кількість та якість цих факторів унікальні для будь-якого виду реструктуризації й у першу чергу залежать від її масштабів.

Самофінансування має бути основним джерелом поповнення оборотних активів сільськогосподарських підприємств, але специфіка аграрної сфери часто змушує їх залучати позикові кошти.

Таким чином, важливою передумовою економічного зростання вітчизняних сільськогосподарських підприємств та вітчизняної аграрної галузі країни зокрема є ефективне формування та відтворення фондів, яке забезпечує постійне повторення процесу виробництва. Оборотні активи являють собою фінансові ресурси господарських суб’єктів, інвестовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного процесу виробництва продукції. Їх кругообіг має певні специфічні особливості, які позначаються на характері відтворення і мають бути враховані у процесі управління оборотними активами підприємства.

Для поліпшення стану оборотних активів досліджуваних підприємств потрібно розробляти сучасні механізми управління грошовими коштами, поточними фінансовими інвестиціями, дебіторською заборгованістю, запасами. Крім того, важливо застосовувати інноваційні підходи до управління оборотними активами, дебіторською заборгованістю, поточними зобов’язаннями, впроваджувати узгоджені сучасні методики управління грошовими коштами та поточними фінансовими інвестиціями й водночас використовувати такі методи логістичного управління запасами, які б відповідали специфіці функціонування українських підприємств.

3.2 Напрями удосконалення забезпечення потреби в оборотних коштах підприємств

Детальний фінансовий аналіз, проведений за результатами діяльності сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області протягом 2019– 2023 рр., виявив низку недоліків підприємств. Головною причиною вбачається незадовільна організація процесу забезпечення потреби в оборотних коштах сільськогосподарських підприємств На основі даного висновку для досліджуваних нами підприємствах пропонуємо кілька напрямків покращення їх фінансового стану шляхом удосконалення механізмів формування й відтворення оборотного капіталу.

Розвиток і подальше реформування аграрного сектору економіки України неможливі без ефективної організації фінансового забезпечення в кожному сільськогосподарському підприємстві, насамперед, ефективного процесу формування і використання оборотного капіталу. Це, у свою чергу, можливо шляхом розвитку такого фінансового інструменту як кредитне забезпечення потреби в оборотних коштах сільськогосподарських підприємств для ведення стабільної господарській діяльності будь-якого підприємства сектора.

Перспективним напрямом є, зокрема, зниження витрат на виробництво продукції, що дозволяє збільшити її рентабельність, підвищити обсяги випуску, результатом чого буде збільшення власних джерел фінансових ресурсів і, що важливо наголосити, розширення можливостей використання позикового капіталу.

Існуючий рівень рентабельності у сільськогосподарському виробництві недостатній для того, щоб господарюючі суб’єкти могли розвиватися самостійно, тобто лише за рахунок реінвестування власного прибутку. Шляхом розв’язання проблеми може бути включення у фінансовий механізм управління сільськогосподарським виробництвом банків та інших фінансових організацій. При цьому важливо зазначити, що у функції банків

входить не тільки кредитно-розрахункова діяльність. Як правило, банки надають різного роду консультаційні послуги з аналізу та прогнозування ринків, здійснюють пошук інформації про технічні рішення та інновації, забезпечують фінансове планування, а також займаються страхуванням ризиків діяльності в аграрному секторі. Крім того, банки можуть забезпечувати зарубіжну експансію підприємства, за допомогою кредитування експортерів, фінансування капіталовкладень у розвиток дилерської мережі тощо. Значно підвищується інформованість як внутрішніх, так і зовнішніх зацікавлених осіб про фінансовий стан підприємства, рух коштів по рахунках та очікувані надходження грошових коштів. У свою чергу це дає можливість банку прогнозувати й управляти ризиками підприємства, розширити спектр пропонованих фінансових послуг, використовувати складні прогресивні банківські технології з метою запобігання банкрутства.

Таким чином, вищезазначене можна обґрунтувати наступними моментами організаційно-технічного характеру, зокрема:

– розміром підприємства – великі підприємства характеризуються економікою масштабу, що знижує їх коефіцієнти витрат;

– терміном діяльності підприємства – більш досвідчена організація повинна працювати ефективніше, ніж новостворена;

– швидкістю росту підприємства – швидко зростаючі організації зазвичай менш ефективні, оскільки вони орієнтуються лише на одну ціль – зростання;

– оборотом портфеля позик –сума портфеля має бути постійною, сталою, короткострокові позики є ефективнішими і це зазвичай збільшує витрати;

– середнім розміром позики, оскільки повернення невеликих позик дорожче, ніж однієї великої суми;

– частотою погашення – оформлення невеликих періодичних платежів коштує дорожче, ніж оформлення великих, проте нечасто.

Сільськогосподарські підприємства можуть отримувати при потребі кредит під оборотні кошти, утворення яких не пов'язане із сезонністю виробництва і реалізації продукції. Ці об'єкти кредитування обумовлюються: необхідністю розширення виробництва; разовими потребами, пов'язаними з відхиленнями від плану; обслуговуванням руху ненормованих оборотного капіталу у сфері обігу.

Додаткові вкладення в оборотні кошти, обумовлені потребами розширення виробництва, на відміну від інших об'єктів кредитування заздалегідь плануються сільськогосподарськими підприємствами. Накопичення власних джерел їх покриття відбувається поступово, іноді протягом кількох років, тому позики під ці об'єкти можуть виходити за межі календарного року і вимагати довгострокового кредитування. Розширення виробництва сільськогосподарських підприємств, що спеціалізуються на виробництві рослинницької продукції, можуть передбачати, наприклад, заходи з меліорації земель, пов'язані із залученням в сільськогосподарський оборот нових земель, відтак і приріст потреби у власних оборотних коштах. Заходи з меліорації земель відносять до витрат у рослинництві. Відшкодування цих витрат за рахунок виходу продукції рослинництва відбувається поступово. Це специфічні витрати рослинництва під урожай майбутніх років. Об'єктом кредитування є наднормативні витрати на заходи з меліорації земель, що не відносяться до капітальних вкладень.

Додаткові вкладення в оборотні кошти, обумовлені відхиленнями у виконанні виробничих планів, зазвичай, мають разовий характер.

Ненормовані оборотні кошти у сфері обігу є об'єктом кредитування за відсутності грошових коштів для розрахунків із постачальниками та іншими кредиторами. До складу цієї групи входять кредит під розрахункові операції і платіжний кредит. Підприємствами такі позики не плануються. Розрахункові операції стають об'єктами кредитування при потребі залучення грошових коштів сільськогосподарських підприємств у розрахунки з постачальниками до отримання товарно-матеріальних цінностей.

Враховуючи зазначене, економічний зміст витрат, що сутнісно виступають конкретними об’єктами кредитування оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств, є неоднорідним. Серед них основне місце займають грошові платежі, безпосередньо пов’язані з виробництвом і реалізацією продукції. Вони опосередковують рух оборотного капіталу. Разом із тим кредитуються витрати, що відображають авансове використання чистого прибутку і коштів фондів економічного стимулювання. Проте всі вони є складовими частинами загального об’єкта кредитування: сезонної нестачі грошових коштів.

На основі вищевикладеного підходу, пропонуємо забезпечити формування і використання оборотного капіталу СТзОВ «Агро-світ» за рахунок короткострокового кредиту (12 міс.) у комерційному банку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Опис короткострокового кредиту

Метод погашення	класичний	ануїтет
Максимальна сума місячного платежу, грн	934 232	853 495
Мінімальна сума місячного платежу, грн	768 819	
Сума кредиту у 2024 р., грн	9058000,00	9058000,00
Відсоткова ставка, %	23,0	23,0
Строк кредитування (місяців)	12	12
Коефіцієнт переплати	0,127	0,131

Джерело: авторська розробка

Такий кредит на поповнення обігових коштів комерційні банки орієнтують на оплату за посівні матеріали, мінеральні добрива, засоби захисту рослин, паливно-мастильні матеріали, корми, молодняк тварин, сільськогосподарський інвентар, запчастини для ремонту сільськогосподарської техніки тощо, наголошуючи на таких перевагах:

– привабливі умови кредитування;

– кредит надається у вигляді відновлювальної кредитної лінії, тобто окремими траншами;

– починаючи з другого року кредитування, кредит у повному обсязі надається автоматично без повторної процедури аналізу позичальника при умови дотримання фінансових показників (виручки) та показників застави на рівні, відповідному аналогічним показникам на початок кредитування;

– графік погашення кредиту – за індивідуальним (спеціальним) графіком відповідно до прогнозованого руху грошових потоків від реалізації сільськогосподарської продукції, тобто у періоди найбільшої виручки від продажу продукції або стандартний, тобто рівними платежами щомісяця;

– строк прийняття рішення щодо надання кредиту, починаючи з другого року кредитування, за умови дотримання показників – до 2 днів;

– пакет документів щодо отримання кредиту, починаючи з другого року кредитування, за умови дотримання показників – відсутній.

Вимогою банку при цьому є фактичне ведення господарської діяльності від 24 місяців.

Кредитні кошти надаються строком на два роки, з щорічним погашенням кредиту; другий транш надається при дотриманні фінансових показників і показників застави на рівні, відповідному аналогічним показникам на початок кредитування. Враховуючи складну ситуацію на валютному ринку України, валютою кредитування є гривня.

Заставою можуть бути: майнові права на кошти, розміщені на депозитному рахунку; нерухоме майно; транспортні засоби; обладнання; товари в обігу (як додаткове забезпечення); порука (теж як додаткове забезпечення).

Пропонується два методи погашення кредитної заборгованості:

– класичний або індивідуальний (спеціальний), відповідно до прогнозованого руху грошових потоків від реалізації сільськогосподарської продукції (табл. 3.2);

Таблиця 3.2

Погашення кредитної заборгованості за класичним методом у 2024 р.

Місяць	Сума місячного платежу, грн	Платіж по кредиту, грн	Відсотки, грн	Залишок, грн
1	934 232	754 833	179 399	8 303 167
2	913 977	754 833	159 144	7 548 333
3	904 332	754 833	149 499	6 793 500
4	885 042	754 833	130 209	6 038 667
5	874 432	754 833	119 599	5 283 833
6	859 483	754 833	104 649	4 529 000
7	841 639	754 833	86 806	3 774 167
8	829 583	754 833	74 749	3 019 333
9	812 704	754 833	57 871	2 264 500
10	799 683	754 833	44 850	1 509 667
11	784 733	754 833	29 900	754 833
12	768 819	754 833	13 985	0

Джерело: авторська розробка

– рівними періодичними платежами – 1 раз за період (місяць, квартал, півріччя) (табл. 3.3).

Незважаючи на те, що у перші 6 місяців сума місячного платежу за класичним підходом перевищує платіж за ануїтетом, однак, за такого методу переплата за кредит є меншою на 0,004 % за ануїтет.

Прогнозовані результати господарської діяльності у результаті освоєння підприємством кредиту в новому кругообігу оборотного капіталу у 2024–2025 рр. наведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.3

Погашення кредитної заборгованості за ануїтетним підходом у 2024 р.

Місяць	Сума місячного платежу, грн	Платіж по кредиту, грн	Відсотки, грн	Залишок, грн
1	853 495	674 096	179 399	8 383 904
2	853 495	692 803	160 691	7 691 101
3	853 495	701 168	152 327	6 989 933
4	853 495	719 521	133 974	6 270 412
5	853 495	729 306	124 189	5 541 106
6	853 495	743 750	109 745	4 797 356

Продовження таблиці 3.3.

7	853 495	761 545	91 949	4 035 811
8	853 495	773 563	79 931	3 262 247
9	853 495	790 968	62 526	2 471 279
10	853 495	804 550	48 945	1 666 729
11	853 495	820 484	33 011	846 245
12	853 495	837 816	15 679	8 430

Джерело: авторська розробка

Результати проведених розрахунків свідчать, що у наступному періоді після залучення короткострокового кредиту СТзОВ «Агросвіт» у комерційному банку для формування оборотного капіталу обсяг чистого прибутку зросте майже на 3 %. У довгостроковій перспективі до 2024 р. чистий прибуток підприємства збільшиться у 1,83 раза.

Однак, це супроводжується незначним зниженням показників оборотності власного капіталу і активів, але така тенденція покращиться у 2025 р. Показники оборотності запасів також знижуються, збільшуючись лише у 2020 р. і 2024 р.

Показники дебіторської заборгованості збільшуються, що свідчить про обґрунтовану політику підприємства щодо розрахунків із дебіторами. Враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, що впливає на структуру оборотного капіталу, вважаємо закономірним концентрацію залучених фінансових ресурсів у запасах, що позначилося на показниках ефективності використання оборотного капіталу, але у кінцевому результаті сприяло приросту величини чистого прибутку підприємства.

Таблиця 3.4

Прогнозні показники ділової активності СТзОВ «Агросвіт»

Показники		Роки							
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	Виручка від реалізації, тис. грн	87980,00	94591,11	104050,22	138180,90	151999,00	167199,00	183919,00	202311,00
2	Чистий прибуток, тис. грн	11673,00	12007,60	15501,99	12840,31	15907,01	12840,30	13150,54	21384,63
3	Фондовіддача	1,96	1,88	2,75	3,02	3,33	3,66	4,02	4,43
4	Оборотність власного капіталу	0,78	0,77	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04
5	Оборотність активів	0,7	0,69	0,93	0,93	0,93	0,93	0,93	0,94
6	Оборотність запасів, оборотів	1,47	1,36	1,12	1,23	1,02	0,94	0,89	1,10
7	Період обертання запасів, днів	245	264	320	294	353	381	403	328
8	Оборотність дебіторської заборгованості, оборотів	6,52	6,85	7,53	10,00	11,00	12,10	13,31	14,65
9	Період обертання дебіторської заборгованості, днів	55	53	48	36	33	30	27	25
10	Оборотність кредиторської заборгованості, днів	23	29	29	22	22	20	18	13
11	Кредит, тис. грн	-	9058,00	13808,00	15476,00	17405,00	19652,00	18392,00	20231,00
12	Погашення кредитної заборгованості, тис. грн	-	10208,00	15561,00	17441,00	19614,00	22147,00	20727,00	22799,00

Джерело: авторська розробка

ВИСНОВКИ

Результати наукових досліджень дали змогу сформулювати такі висновки:

1. На основі літературних джерел уточнено і конкретизовано сутність економічної категорії оборотний капітал. Встановлено, що оборотний капітал являє собою сукупність ресурсів підприємства, які перебувають у постійному русі й повністю споживаються протягом одного виробничого циклу з метою забезпечення безперервності виробничого процесу та отримання прибутку. Ця економічна категорія характеризується змінністю своїх кількісних і якісних параметрів залежно від способу (форми) їх використання, потреби в них у конкретний момент часу.

2. Доведено, що процес формування і використання оборотного капіталу господарюючих суб'єктів безперервний: отримання прибутку і розширене відтворення відбувається шляхом збільшення суми коштів, порівняно з вкладеними в активи фінансовими ресурсами, у кругообігу оборотного капіталу. Оборотні кошти при цьому проходять різні стадії і набувають різних форм. Фінансово-економічною особливістю оборотного капіталу є те, що їх грошова форма на товарній стадії кругообігу водночас виступає новою точкою оберту – первинною грошовою стадією обороту коштів. Оптимальне співвідношення оборотного капіталу у сфері виробництва й обігу сприяє забезпеченню безперервності виробничо-збутових процесів на підприємстві.

3. Обгрунтовано механізм формування і використання оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств, який є концептуальною основою для прийняття управлінських рішень у сфері фінансового забезпечення аграрного виробництва, зважаючи на його сезонність, багатогалузевий характер, диференційований попит на фінансові ресурси протягом року, що дає змогу досягти динамічної фінансової рівноваги

господарської діяльності, яка полягає в необхідності підтримки балансу між наявністю і потребою в оборотних коштах підприємства.

4. На основі проведеного аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області у 2019– 2023 рр. було виявлено спільні для усіх досліджуваних підприємств проблеми: залежність підприємств від зовнішнього фінансування щороку підвищується, збільшується частка позикових коштів; спостерігається зниження обсягу грошових коштів на розрахунковому рахунку, що створює загрози вчасному погашенню поточної заборгованості за рахунок наявних грошових коштів.

Дослідження фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств Миронівського району протягом 2019– 2023 рр. дозволило виявити такі загальні тенденції їх функціонування: збільшення дебіторської і кредиторської заборгованості, значне збільшення кількості запасів на складах. При цьому збільшення обороту власного капіталу спостерігається в окремих сільськогосподарських підприємствах впродовж всього досліджуваного періоду. Виявлено тенденцію щодо незадовільного забезпечення підприємств оборотними коштами.

5. У результаті дослідження було визначено структуру оборотного капіталу із встановленими підходами до їх оцінювання. Виявлено значні розбіжності щодо величини оборотного капіталу у структурі балансу сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області станом на 01.01.2024 р. (у середньому їх частка складає 53,5 %). Спостерігається значний діапазон коливання величини частки запасів і затрат від – 8,9 до 52,7 %, у середньому по всіх досліджуваних підприємствах вона становить 27,6 %. Інші показники окремих елементів оборотного капіталу були такими: частка дебіторської заборгованості – 23,7 %, частка грошових коштів – 1,8 %, частка інших поточних зобов’язань – 1,5 %. Аналіз структури оборотного капіталу показав неефективність підходів до організації їх формування і використання на більшості досліджуваних підприємств, що

впливає на прибутковість діяльності та інвестиційну привабливість аграрних підприємств.

6. За результатами проведеного аналізу ефективності використання оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області обґрунтовано висновок, що в досліджуваних підприємствах спостерігається зниження коефіцієнта оборотності оборотних засобів протягом 2019– 2023 рр., завдяки чому за даний період (особливо у 2022– 2023 рр.) спостерігається поступове підвищення тривалості обороту оборотних засобів, що означає негативну тенденцію у використанні оборотних засобів і забезпеченні фінансової стійкості підприємства. Загалом констатовано зниження оборотності всіх видів активів протягом аналізованого періоду, що вплинуло на зниження ефективності роботи досліджуваних сільськогосподарських підприємств.

7. Встановлено, що при організації ефективної системи забезпечення оборотними коштами в сільськогосподарських підприємствах особлива увага має приділятися формуванню джерел фінансування оборотних активів підприємства. Пропозиції щодо формування оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств дають можливість приймати правильні рішення щодо вибору напрямів формування оптимального обсягу оборотного капіталу з метою підвищення ефективності їх використання для досягнення максимального ефекту від господарської діяльності.

8. Перспективним у сучасних умовах господарювання, що характеризуються деякими труднощами як у наданні фінансової підтримки підприємствам аграрного сектору, так і компенсаційними платежами, вважаємо кредитне забезпечення потреби в оборотних коштах сільськогосподарських підприємств. Розроблено прогноз показників ділової активності СТзОВ «Агросвіт». Результати розрахунків свідчать, що короткострокові кредити (до 12 місяців) комерційних банків для формування оборотного капіталу сільськогосподарського підприємства є ефективним інструментом підвищення його прибутковості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку; УААН, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». К. : ННЦ ІАЕ, 2022. 291 с.

2. Азізов С. П. Організація аграрного виробництва і бізнесу : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Азізов, П. К. Канінський ; за ред. д-ра екон. наук, проф. С. П. Азізова. 2-ге вид., переробл. і доповн. К. : Четверта хвиля, 2021. 624 с.

3. Алексійчук В. М. Гроші та кредит в системі відтворення АПК / В. М. Алексійчук. К. : ІАЕ, 2017. 383 с.

4. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств / В. Г. Андрійчук. К. : ІЗМН, 2016. 510 с.

5. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. 2-ге вид., доповн. і переробл. / В. Г. Андрійчук. К. : КНЕУ, 2012. 624 с.

6. Андрійчук В. Г. Економіка аграрного підприємства: навч. метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / В. Г. Андрійчук. К. : КНЕУ, 2015. 355 с.

7. Андрійчук В. Г. Оцінка макро- і мікропараметрів економіки в контексті продовольчої безпеки України. Економіка АПК. 2001. № 5. С. 61–65.

8. Андрійчук В. Менеджмент: прийняття рішень і ризик / В. Андрійчук, Л. Бауер. К. : КНЕУ, 2018. 314 с.

9. Андрійчук В. Г. Проблемні аспекти регулювання функціонування агропромислових компаній. Економіка АПК. 2018. № 2. С. 5.

10. Аранчій В. І. Особливості банківського кредитування аграрних товаровиробників в сучасних умовах. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія : Економічні науки. Полтава : ПДАА. 2015. Вип. 2. Т. 1. С. 10–15.

11. Баранова В. Г. Теоретичні засади управління оборотним

капіталом. Вісник соціально-економічних досліджень. Одеса : ОДЕУ, 2022. № 30. С. 32–36.

12. Барановський І. М. Зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських товаровиробників. Науковий вісник Національного аграрного університету. 2012. № 119. С. 236-240.

13. Бердар М. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. / М. М. Бердар. К. : Центр учбової літератури, 2014. 352 с.

14. Березівський П. Кооперація у розвитку сільських територій. Аграрна економіка. 2017. Т. 6, № 1–2. С. 33–40.

15. Березівський П. Організаційно-економічні трансформації розвитку сільськогосподарського виробництва у різних організаційно-правових формах господарювання Львівської області. Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер. Економіка АПК. 2017. № 20(1). С. 3–14.

16. Березівський П. С. Підсумкові оцінки розвитку фермерських господарств Львівської області у пореформений період. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. З. С. Ґжицького.2017. Т. 15, № 1(5). С. 12–20.

17. Бечко В. П. Формування та ефективність використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств. Умань : СПД Сочінський, 2022. 136 с.

18. Білик М. Д. Управління фінансами державних підприємств / М. Д. Білик. К. : Знання, КОО. 2019. 312 с.

19. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 4. С. 40–44.

20. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту : підручник / Є. Ф. Брігхем; пер. з англ. К. : Молодь, 2021. 1000 с.

21. Бухгалтерський облік в агроформуваннях : підручник для студ. вищ. навч. Закладів. Харківський держ. технічний ун-т сільського господарства. Х. : ХДТУСГ, 2023. 698 с.

22. Ващик М. С. Ефективність кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств : [монографія] / М. С. Ващик, Г. В. Черевко. Л. : Ліга-Прес, 2013. 185 с.

23. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / Б. Й. Пасхавер [та ін.] ; ред. Б. Й. Пасхавер ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. К., 2017. 432 с.

24. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг). Вип. 5.. К. : ННЦ ІАЕ, 2023. 438 с.

25. Волохов В. І. Кредитування в аграрній сфері стан та перспективи розвитку. Економічний простір. 2021. № 45. С. 132–137.

26. Воронкова А. А. Проблеми банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників в Україні.Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2019. № 2 (5). С. 33–37.

27. Галич О. А. Особливості формування та ефективного використання оборотних засобів у сільськогосподарських підприємствах . Наукові праці Полтавської державної аграрної академії: Серія: Економічні науки. Вип. 2. Т. 2. 2019.С. 39–43.

28. Гетьман О. О. Економіка підприємства : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. 2-ге вид. К. : Центр учбової літератури, 2022. 488 с.

29. Губені Ю. Е. Бізнес-планування в аграрних підприємствах: форми і методи : [монографія] / Губені Ю. Е., Костецька І. І. ; Львів. нац. аграр. ун-т. Л. : Растр-7, 2016. 195 с.

30. Гудзь О. Є. Вплив кризових деформацій економічного простору на параметри банківського кредитування суб’єктів аграрної сфери у вимірі фінансової безпеки // Сучасні аспекти стабільного розвитку економіки: Колективна монографія; за ред. О. О. Непочатенко, П. К. Бечка. Умань : Видавець «Сочинський», 2021. 316 с.

31. Гудзь О. Є. Діагностика та управління платоспроможністю в сільськогосподарських підприємствах. *Сталий розвиток економіки*. 2021. №

7 (10). С. 171–175.

32. Гудзь О. Є. Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва: сучасні тенденції та особливості : монографія / О. Є. Гудзь. К. : ННЦ ІАЕ, 2015. 170 с.

33. Гудзь О. Є. Методичні підходи щодо здійснення фінансової діагностики в агроформуваннях. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 23: У трьох частинах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технолог. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2019. Ч. І. 250 с.

34. Гудзь О. Є. Прогнозування фінансової стійкості та платоспроможності сільськогосподарських підприємств // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Серія : Економіка / Редкол.: А. Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. Умань : УНУС, 2021. Вип. 77, ч. 2. С. 119–125.

35. Гудзь О. Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія / О. Є. Гудзь. К. : ННЦ ІАЕ, 2017. 578 с.

36. Данілов О. Д. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях : навч. посібник / О. Д. Данілов, Т. В. Паєнтко. К. : КНТ, 2018. 272 с.

37. Дем’яненко М. Я. Основи податкових відносин / М. Я. Дем’яненко. К. : ІАЕ УААН, 2018. 263 с.

38. Дем’яненко С. І. Менеджмент виробничих витрат С. І. Дем’яненко. К. : КНЕУ, 2017. 264 с.

39. Демчук Л. А. Нормування оборотних засобів сільськогосподарських підприємств. Науковий вісник НАУ. 2001. № 3. С. 183.

40. Дієсперов В. С. Ефективність виробництва сільськогосподарських підприємств Київського регіону / В. С. Дієсперов. К. : ННЦ ІАЕ, 2021. 72 с.

41. Душило А. А. Оптимізація структури оборотного капіталу підприємства. Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. 2020. № 4. С. 431–435.

42. Економічний енциклопедичний словник : У 2 т. Т. 2; за ред. С. В. Мочерного. Львів : Світ, 2006. 568 с.

43. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. К. : Кондор, 2007. 358 с.

44. Ємність внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства : монографія / [О. М. Шпичак та ін.] ; за ред. акад. НААН О. М. Шпичака ; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». К. : ННЦ ІАЕ, 2017. 180 с.

45. Єфімова Л. М. Оптимізація формування оборотного капіталу аграрних підприємств в умовах кредитної рестрикції. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії: Серія: Економічні науки. 2020. Вип. 3. Т. 2. С. 69–73.

46. Єфімова Л. М. Формування механізму забезпечення оборотними коштами підприємств аграрного сектору в період економічної нестабільності. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії: Серія: Економічні науки. 2020. Вип. 2. Т. 2. С. 344–347.

47. Зеліско І. М. Фінансові ресурси інтеграційних аграрних формувань в сучасному вимірі : монографія. К. : ННЦ ІАЕ. 2016. 451 с.

48. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник / О. С. Іванілов. К. : Центр учбової літератури, 2020. 728 с.

49. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи : монографія / [Лупенко Ю. О. та ін.] ; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». К. : ННЦ «ІАЕ», 2018. 514 с.

50. Кваша С. М. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і тактика розвитку / С. М. Кваша. К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2000. 252 с.

51. Кириченко О. А. Кредитування аграрного сектору економіки в умовах глобальної фінансової кризи. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 5. С. 207–222.

52. Ковальчук І. В. Економіка підприємства: навч. посіб. для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів / І. В. Ковальчук К. : Знання, 2012. 679 с.

53. Ковальчук М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК : підручник / М. І. Ковальчук. К. : КНЕУ, 2015. 390 с.

54. Крупка М. І. Теоретичні аспекти управління механізмом кредитування довгострокових програм розвитку економіки в Україні. Фінанси України. 2007. № 1. С. 43–57.

55. Матеріали офіційного сайту Національного банку України. URL : http://www.bank.gov.ua.

56. Поддєрьогін А. М. Фінансова стійкість підприємств у економіці України [Текст] : монографія / А. М. Поддєрьогін, Л. Ю. Наумова ; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». К : КНЕУ, 2015. 184 с.

57. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручник / С. Ф. Покропивний. 2-ге вид., переробл. та доповн. К. : КНЕУ, 2001. 528 с.

58. Саблук Р. П. Організаційні основи фінансових відносин на аграрному ринку України/ Облік і фінанси АПК. № 3. 2013. С. 149–152.